

L'OBRA LITERÀRIA DE
MARIA ÀNGELS ANGLADA
Relació entre literatura i música

ÍNDEX

1. AGRAÏMENTS.....	4
2. INTRODUCCIÓ.....	5
3. RELACIÓ LITERATURA I MÚSICA.....	9
3.1 Literatura musical universal.....	10
3.2 Literatura musical catalana.....	11
4. BIOGRAFIA.....	12
5. OBRES.....	16
5.1 “Viola d'Amore”.....	16
5.1.1 Resum.....	16
5.1.2 Buidat.....	17
5.2 “Artemísia”.....	31
5.2.1 Resum.....	31
5.2.2 Buidat.....	31
5.3 “La daurada parmèlia i altres contes”.....	37
5.3.1 Resum “Concert Inacabat”.....	37
5.3.2 Buidat.....	37
5.3.3 Resum “Fanny H.”.....	39
5.3.4 Buidat.....	40
5.4 “El violí d'Auschwitz”.....	42
5.4.1 Resum.....	42
5.4.2 Buidat.....	43
5.5 “Nit de 1911”.....	52
5.5.1 Resum “Indagacions sobre Virgili”.....	52
5.5.2 Buidat.....	53
5.5.3 Resum “Pentagrames”.....	56
5.5.4 Buidat.....	57
6. LA MÚSICA EN L'OBRA DE MARIA ÀNGELS ANGLADA.....	60
6.1 Valoració general.....	60
6.2 Evolució del tractament musical al llarg de la trajectòria literària.....	60
6.3 Els compositors.....	63

6.4 Els instruments musicals.....	64
6.4.1 Agrupacions instrumentals.....	65
6.4.2 Construcció i tipologia: els luthiers.....	66
6.5 Els músics.....	67
6.5.1 Formació, tècnica, estudi i feina.....	68
6.5.2 Concerts.....	70
6.6 Els personatges i la vinculació amb la música.....	72
6.7 Llocs vinculats amb la música.....	74
7. CONCLUSIONS.....	77
8. BIBLIOGRAFIA.....	80

1. AGRAÏMENTS

Vull donar les gràcies a un seguit de persones que m'han ajudat a aconseguir que aquest treball quedés ben completat.

Primer de tot a les meves tutores de seguiment de treball, Imma Comellas i Armengol i Anna Verdaguer i Lloro per proporcionar-me informació quan m'ha fet falta, per corregir-me cada apartat del treball i per ajudar-me en l'estructura del treball.

A les persones que he entrevistat per la seva atenció i dedicació. Al Francesc Foguet i a l'Enriqueta Anglada per la informació aportada sobre l'escriptora, eix central d'aquest treball. Al luthier Xavier Vidal, per resoldre molts dels dubtes sobre aquest camp força desconegut per a mi. Al Quim Térmens i a l'Alba Roca per explicar-me de què tracta la seva feina i quin és el seu ritme de vida.

I finalment, també vull agrair a Josep Comellas, professor de música, la seva dedicació per ajudar-me a orientar aquest treball i per la informació que m'ha donat sobre moltes novel·les, tant universals com catalanes, on es parla de música.

2. INTRODUCCIÓ

En el moment d'escollir el tema del treball de recerca volia que el tema que triés estigués relacionat amb la música però que tingués algun tret especial. El primer plantejament va ser tractar la música dins la pintura però en aquest camp no hi estic gaire familiaritzada i vaig decidir acostar-me cap un altre art que tingués més a l'abast: la literatura i, més concretament, el gènere de la narrativa.

A partir d'aquesta tria, he volgut saber què puc aprendre dels músics, dels compositors, de les formacions musicals i, en general, de la música, a través d'una novel·la. Vull conèixer si un escriptor s'imagina els temes, principalment musicals, que escriu o en té uns coneixement i es basa en informacions concretes. Per veure si el què s'explica en una novel·la és cert ho comprovaré entrevistant a persones del camp relacionat. Ja siguin músics, historiadors de música, persones d'oficis relacionats amb la música; professors, constructors d'instruments, intèrprets, directors... i m'interessa saber perquè un escriptor tracta temes musicals, perquè tracta uns temes més que altres o si té prioritats a l'hora d'escriure. La meva intenció és veure la relació entre l'escriptor i el seu interès en la música.

Després d'aclarir el meu primer objectiu, he hagut de fer una nova tria: el tipus de novel·les per treballar: els escriptors, les èpoques, decidir una cronologia o una situació geogràfica. Així doncs, he escollit centrar-me en la literatura catalana contemporània ja que crec que em serà més fàcil poder contactar amb algun escriptor o trobar informació sobre les seves obres. Òbviament, la llista de les novel·les catalanes és més reduïda que la de la literatura europea o universal. Així doncs, amb una llista proporcionada pel professor de música Josep Comellas i amb l'ajuda de les tutores del treball, he escollit uns quants autors catalans i les seves novel·les.

La primera intenció a l'hora de fer aquest treball era triar tres novel·les de temàtica semblant però d'autors diferents i poder veure com es tracten els temes musicals; de quins compositors o instruments es parla més, com es presenten els personatges, si són músics o quina formació musical tenen els escriptors.

És per això que, en la preselecció d'aquesta llista, segons la informació que he trobat de cada escriptor he escollit els autors Maria Àngels Anglada, Jaume Cabré i Fabré, Eduard Márquez, Jordi Sierra i Fabra i Isabel-Clara Simó. Primerament, per introduir-me en treball he començat llegint el llibre *“El silenci dels arbres”* on el tractament de la música es mescla amb un conflicte bèl·lic. He decidit fer-ne un petit resum ja que les explicacions musicals són importants i la informació és força extensa. Després, la segona novel·la que he triat és *“Viola d'Amore”* de Maria Àngels Anglada. Amb aquesta obra he vist que el tractament de la música és molt superior a la primera. La informació està molt ben detallada, les explicacions són precises i la música és present en tota la novel·la, no es barreja amb cap altre tema. Així doncs, tinc dues novel·les on hi apareix la música, però tractada des de punts de vista molt diferents. En la primera novel·la, la música és un mètode d'oblidar la guerra, de recordar, d'experimentar amb els sentiments. A l'altre, sembla que s'hagi fet una recerca important per escriure sobre tots els temes que es parlen. D'aquesta obra també n'he fet un resum i és molt més extens que la primera i la informació aportada és molt considerable. En aquest punt, m'he plantejat si buscar una tercera novel·la musical o començar a comparar les dues novel·les que ja he llegit, tot i les diferències temàtiques que presenten ja que veig difícil la recerca de semblances a l'hora de parlar de la música de cada novel·la i relacionar-les. Per exemple, *“El silenci dels arbres”* els temes de lutheria que es tracten són per crear un violí adequat a racons especials del món: una cova, al costat d'un riu... el luthier es l'encarregat d'anar transformant aquest instrument per aconseguir que soni perfecte a cada lloc on viatge la violinista. En canvi, la feina del luthier de *“Viola d'Amore”* és construir un violí excel·lent per a un gran violinista però sense que l'instrument hagi de patir modificacions adequades a un lloc. Aquest i altres temes no coincidents han fet que em replantegi el meu treball.

Tot i això, abans de canviar la idea principal, m'he llegit *“El professor de música”* d'Isabel-Clara Simó per veure si amb un tercer llibre puc trobar semblances que s'avinguin als altres llibres i al meu primer objectiu. Però la temàtica d'aquest tampoc s'assembla a la dels altres llibres. En les dues primeres obres, el protagonista és un violinista i en aquesta el tema principal gira al voltant d'una

flauta i l'art d'ensenyar i aprendre a tocar-la.

Per tant, definitivament, la idea principal del treball s'ha modificat i només em centraré amb l'obra d'Anglada ja que la seva novel·la és la que m'ha aportat més informació musical. Recercaré sobre l'autora, la seva biografia i he tornat a mirar la llista de novel·les catalanes musicals i he vist que Maria Àngels Anglada va escriure més obres musicals, per exemple, *“El violí d'Auschwitz”*.

Així doncs, els objectius finals d'aquest treball són: extreure la informació musical de les novel·les, com he fet amb *“Viola d'Amore”*, veure els compositors i les peces musicals que s'hi tracten, les explicacions a l'hora de descriure un concert, el lloc on situa les accions, la manera de presentar els personatges músics, les seves vides i els seus projectes, etc. El següent objectiu és buscar més novel·les de l'autora on el tema principal sigui la música ja que si només em baso amb una autora la seva escriptura i els seus temes no es diferenciaran i s'allunyan tant com m'ha passat amb els altres autors.

Així doncs, he buscat més obres seves on es tracten temes musicals. Primerament, m'he llegit el llibre *“El violí d'Auschwitz”* on explica la vida d'un luthier dins d'un camp de concentració nazi i el que ha de fer per sobreviure. A partir d'aquí he buscat en la resta de novel·les de l'autora, aquelles que presenten referències musicals. Amb una primera lectura ja m'he adonat que en moltes obres sempre apareixen unes constants semblants: la música, la pintura, el món dels clàssics, les injustícies socials i els conflictes europeus. La resta de novel·les que he treballat són *“Artemísia”*, *“Sandàlies d'escuma”*, *“La daurada Parmèlia i altres contes”* i *“Nit de 1911”*. Amb totes aquestes novel·les, m'he endinsat en el món angladià.

Per entendre bé aquestes obres les resumeixo i en faig un buidat, sobretot de les parts musicals. A partir d'aquests buidats m'he adonat d'algunes característiques que utilitzava Anglada en les seves obres. Per exemple, els personatges que crea en una novel·la els pot tornar a utilitzar en alguna altra. Per tant, m'he fixat en les obres i en cada personatge, sigui protagonista o secundari. Un altre tret important són els indrets on situa les accions. Sovint surten els mateixos en les diverses

obres. I per últim, i com a més important, m'he centrat en els compositors i les peces musicals citades. És així com m'he adonat que moltes vegades utilitza un seguit de compositors de les mateixes èpoques: barroca, clàssica i romàntica, com Bach, Mozart i Schubert, entre altres.

Després de llegir aquestes obres, per comprovar si aquestes referències tenen un pes específic en les seves obres i poden ser certes, he preparat entrevistes a diferents persones. Així doncs, he entrevistat: Francesc Foguet, professor de la Universitat Autònoma de Barcelona i autor de biografies sobre escriptors catalans, entre ells, Maria Àngels Anglada; Xavier Vidal, luthier de Barcelona; Quim Tèrmens, violinista; Alba Roca, també violinista i Enriqueta Anglada, germana de l'escriptora. Amb aquestes entrevistes he pogut adonar-me de certes peculiaritats sobre la feina dels luthiers, la vida dels músics i del que era el meu objectiu principal: la vida i les obres de Maria Àngels Anglada. A més, aquest és un punt important del treball ja que un dels objectius principals del treball és comprovar si l'escriptora tenia formació musical, quin era el seu interès per escriure sobre aquest art, si coneixia a músics...i si el que deia era real i en tenia coneixements.

Amb aquestes entrevistes vull aconseguir un tercer objectiu: fer una valoració sobre l'obra literària i la relació amb la música.

Per tant, és així com el treball inicialment plantejat com una reflexió sobre les relacions entre literatura i música en els autors catalans contemporanis s'ha convertit en el treball que teniu entre mans: L'obra literària de Maria Àngels Anglada. Relació entre literatura i música. Tot el treball gira al voltant d'una selecció de novel·les angladianes que poden actuar tant individualment com en conjunt ja que hi ha petits detalls que segueixen d'una obra a l'altra i, si no les has llegit totes, poden passar desapercebuts.

3. RELACIÓ LITERATURA I MÚSICA

El terme “*literatura*” significa art d'escriure obres sobre un lloc, una època o un gènere que giren entorn d'un tema concret i l'autor el va desenvolupant. Així doncs, l'autor té coneixement del tema que escriu, li interessa, i en pot expressar les seves idees reals o imaginàries.

Per altra banda, el terme “*música*” serveix per designar l'art que s'expressa mitjançant l'ordenació dels sons en el temps. Segueix les lleis de l'harmonia, la melodia i el ritme i produeix un so estètic, expressiu i, sovint, agradable.

Des del s.XV aquests dos termes ja es barrejaven. La música era suport de poemes i textos literaris; marcava el ritme en els passos de les danses i en la pantomima i s'utilitzava en cerimònies amoroses, en les misses i en les cerimònies solemnes. Tot i això, l'expressió *escoltar música* no “existia”, ningú escoltava la música per sentir les emocions sonores sinó que aquesta sempre participava de manera activa en algun acte.

La literatura i la música s'uneixen en sis blocs principals però es van separant en indeterminats recursos. Aquests blocs són: fonètica/acústica, discurs, construcció, temàtica, estil/estructura i crítica. Altres arts com en l'arquitectura o l'escultura també hi pot intervenir la música; es diu que l'arquitectura “és música congelada”, ens podem imaginar una catedral com es difumina en cascades melòdiques. Amb aquesta idea podem reafirmar l'exemple de l'època barroca ja que tant la música com els edificis d'aquest moment estaven sobrecarregats d'ornaments. Tornant a la literatura unida amb la música veiem un exemple clar en la sonata clàssica construïda a partir de l'estructura dels relats tradicionals: introducció, nus i desenllaç. Tot i això els termes que s'utilitzen són exposició, desenvolupament i reexposició i hi surten dos personatges principals de característiques oposades i un seguit de personatges secundaris. Les històries sovint es basen en *flashbacks*, elaboracions cícliques, un punt màxim de tensió i un final conclusiu o obert. Aquestes característiques tant es poden trobar en la forma d'un text com d'una partitura. No obstant, en la literatura podem parlar de forma i de contingut mentre que en la música només podem parlar de forma.

La literatura és el suport artístic que dona contingut a la resta d'arts: música, pintura, arquitectura, dansa... És a partir d'aquest art que podem conèixer altres arts més abstractes, com la música i la pintura que ens les podem imaginar i tenir-ne una visió més objectiva. A través de la literatura també podem descobrir nous adjectius qualificatius, com, per exemple, es veu en obres de Josep Pla on explica qualsevol cosa amb paraules entenedores però molt precises i concretes. En un altre gènere literari on la música també hi participa és en la poesia ja que s'ha de crear un ritme per fer que el poema tingui musicalitat i rimin els seus versos. El fet d'aprendre a valorar les arts més abstractes a partir de la literatura també es pot aconseguir d'una manera més exacte a través del cinema o el teatre on amb les escenes podem comprendre perfectament el que abans ens havíem d'imaginar.

Així doncs, la música només té forma i és abstracta si no té un context i un contingut a darrere que ens la pugui explicar, que és la funció que té la literatura.

3.1 Literatura musical universal

Al llarg de la història de la literatura s'han escrit llibres de gran ressò universal on el tema principal és la música i es dona a entendre el que acabem d'explicar. Per exemple, el llibre *"Sonata a Kreutzer"* de Leo Tolstói escrita al 1889 on la Sonata n.9 amb La Major de L. van Beethoven pren part de protagonisme.

Durant aquest últim segle trobem novel·les com *"Doktor Faustus. La vida del compositor alemany Adrian Leverkün contada per un amic"* escrita entre el 1943 i el 1947 per l'escriptor Thomas Mann, a qui Maria Àngels Anglada dedica el llibre *"Viola d'Amore"*; l'escriptor estava exiliat a Estats Units on convivia amb músics com Ígor Stravinsky, Arnold Schönberg i Theodor W. Adorno els quals li aporten informació per escriure la seva novel·la. Una altra novel·la d'aquesta dècada va ser *"El joc de les granisses"* escrit al 1943 per Herman Hesse.

Més endavant, una altra novel·la de caire musical és *"Concierto barroco"* escrita per Alejo Carpentier a l'any 1974; l'obra està inspirada amb l'òpera *"Montezuma"* d'Antonio Vivaldi.

En llibres més actuals trobem que el 1999, Stefan Zweig va escriure l'obra

“Moments estel·lars de la humanitat: catorze miniatures històriques” i altres obres musicals escrites actualment són *“Una música constant”* de Vikram Steh on el protagonista és el membre d'un quartet de corda, o l'obra *“Nocturn per a violoncel”* d'Andromeda Romano-Lax on el relat de la vida d'un personatge fictici està basat en el propi violoncel·lista català, Pau Casals.

3.2 Literatura musical catalana

En la literatura catalana també s'han escrit obres importants on el tema principal és la música. Basant-me només en el gènere de la narrativa, en destaquen llibres i autors com: Maria Àngels Anglada, que és el centre d'aquest treball, ja que és una escriptora pionera en aquest tema perquè té un extens repertori sobre obres de temàtica musical. En són exemple *“Viola d'amore”* una obra relacionada amb un violinista, un pianista i una violoncel·lista, *“Artemísia”* on un violinista passa unes vacances a una illa de Grècia, *“El violí d'Auschwitz”*, on el protagonista és un luthier que ha de construir un violí per sobreviure en un camp de concentració, o entre altres, narracions breus que formen part de llibres com *“La daurada parmèlia i altres contes”* o *“Nit de 1911”*. De manera tangencial, en l'obra *“Mirall trencat”* de M. Rodoreda també hi tractava el tema de la música en capítols com *Bàrbara* o *el Professor de piano*.

Altres escriptors que han tractat aquest tema són Jaume Cabré i Fabré que ha escrit *“Fra Junoy o l'agonia dels sons”*, on el protagonista és un frare i la música pren un paper important, a *“Llibre de preludis”*, hi apareix Claude Debussy mentre descansa en un balneari, *“Viatge d'hivern”* que segueix el rastre de Rembrandt, Schubert i Bach per Viena, Amsterdam, Treblinka, Bòsnia...i *“Baix continu”* una antologia dels contes musicals que apareixen a *“Llibre de preludis”* i *“Viatge d'hivern”*. Antoni Marí escriptor de *“La vida dels sentits”* fa un viatge per la geografia artística europea, espanyola i catalana parlant de Wagner, Schopenhauer, Byron, Josep Pla, Zurbarán i Màrius Torres per tractar temes literaris, musicals, de pintura i filosòfics. Altres autors són Eduard Márquez amb l'obra *“El silenci dels arbres”* on un violinista torna a la ciutat on vivia que es troba en guerra i hi ha de fer un concert. I, finalment, Isabel-Clara Simó que ha escrit *“El professor de música”* on parla de la màgia d'aprendre a tocar un instrument.

4. BIOGRAFIA

Maria Àngels Anglada i d'Abadal va néixer a Vic, al 1930, on va viure la infantesa. Filla de l'advocat Joan Anglada i Vilardebó i de Maria d'Abadal i Pedrals; tenia quatre germanes, de les quals ella era la gran i tota la seva família era apassionada a la música. Segurament és per això que es reflecteix en moltes de les seves obres.

El 1936 a causa de la Guerra Civil espanyola es trasllada a viure a Donostia (Euzkadi) on estudia els cursos de primària. En acabar-se la guerra se'n torna a Vic on estudia batxillerat.

El 1942 comença a escriure poesia en castellà; es presenta al certamen literari de les Festes de Sant Tomàs d'Aquino, celebrat a Vic; de fet, durant cinc anys es va presentant en aquest concurs i rep varis premis.

El 1947, amb disset anys, se'n va a viure a Barcelona on comença els estudis universitaris i es llicencia en Filologia Clàssica a la Universitat de Barcelona. Durant tota la seva vida té present la cultura del món clàssic; deia que admirava el món hel·lenístic i al llarg de la seva vida es va dedicar a ser professora de filologia clàssica, així com també a traduir textos del grec i del llatí al català. Aquell any també publica els seus primers poemes en català; "*Ave, Crux Fidelis*" i "*Cançó de bressol*" que el 1948 serà musicada pel compositor vigatà Rafael Subirachs i Ricart. Durant molts anys també es presenta al concurs de poesia de Cantonigròs (Osona) on rep nombrosos premis amb poemes com "*Núria*" o "*Paraules*".

Estant a Barcelona també coneix el seu futur marit, Jordi Geli i Agudé, amb qui es casa el 10 de maig de 1954. Al cap d'un any tenen la seva primera filla Núria, al cap de ben poc, el 1957, neix la seva segona filla, Rosa, i finalment el 1959, la Mariona. Fins el 1960 viuen a Barcelona i al cap d'un any es traslladen a viure a Figueres (Alt Empordà).

En aquesta ciutat, a partir del 1964 i fins el 1976, treballa com a professora de grec, llatí i llengua i literatura espanyola a les Escolàpies de Figueres.

Al 1972 publica el llibre "*Díptic*", un llibre de poemes, escrit juntament amb Núria

Albó. Més tard, el 1974, destaca amb la publicació del llibre "*Salvador Espriu en els seus millors escrits*" on va demostrar ser una bona crítica literària, bona traductora i assagista. Al llarg d'aquests anys també col·labora amb revistes com *Canigó* o *El pont*, entre d'altres.

El 1978 edita, amb el seu marit, les "*Memòries d'un pagès del s.XVIII*", de Sebastià Casanovas i Canut. En aquest mateix any l'escriptora guanya importància per un nombrós públic ja que publica la seva primera novel·la "*Les Closes*" i guanya el premi Josep Pla.

És a partir d'aquí quan Anglada comença a fer-se important dins el món de la literatura, amb les obres "*Viola d'Amore*" (1983) i "*Sandàlies d'escuma*" (1985) que rep el premi Lletra d'Or i el Premio Nacional de la Crítica.

Al llarg de la seva vida també col·labora com a membre de jurat de diferents concursos literaris, com per exemple, el premi Maria dels Àngels Vayreda organitzat pel Casino Menestral Figuerenc o també en el festival de Cantonigròs.

Al 1986 mor el seu home d'un infart després de patir una llarga malaltia durant onze anys.

L'escriptora sempre té present la seva admiració cap al món clàssic i dels mites i per això escriu l'assaig de "*Paisatge amb poetes*" (1988), una obra mitològica. Aquesta obra la complementa més tard amb l'obra "*Paradís amb poetes*" (1993).

Una altra de les seves obres poètiques va ser "*Columnes d'hores*", publicat l'any 1990 on es recullen tots els seus poemes ordenats cronològicament i després es va complementar amb l'obra "*Arietta*", la resta dels poemes que va escriure després del noranta.

Al llarg de la seva vida també escriu diversos musicals com "*El bruel de l'Estany*," el 1983, "*El mariner i les cançons*", el 1987, o "*Les veus misterioses*", el 1991.

Durant la seva vida, M. Àngels Anglada va viatjar diverses vegades a Grècia i és on es va inspirar per escriure la novel·la "*Artemísia*" (1989), obra amb què comença el període més prestigiós de la seva vida. És quan publica el llibre de

contes *“La daurada parmèlia i altres contes”* (1991) i la novel·la *“El violí d'Auschwitz”* (1994), l'obra que la va convertir en una escriptora molt valorada, tant per la crítica com pel públic donat que es mostra molt sensible, compromesa i humana ja que toca temes delicats com els camps de concentració nazis. Aquesta obra va tenir molt de renom i fins i tot va sortir la possibilitat de gravar una pel·lícula relacionada amb la novel·la, però el projecte no va avançar. A més a més, aquesta obra s'ha traduït en diverses llengües, com també algun dels seus poemes, i s'ha inclòs en alguna antologia estrangera sobre la literatura catalana. Amb aquesta novel·la el 1995 rep el guardó La Novel·la de l'Any dels premis Prudenci Bertrana.

Però la trajectòria literària d'Anglada no s'acaba aquí, i durant la seva vida també va escriure obres infantils i juvenils i va publicar llibres i contes com *“L'hipopòtam blau”*, *“Els Déus i Relats de mitologia”*, *“La grua Estontola”*, *“Els herois”*...

Una de les darreres obres que va escriure va ser *“Quadern d'Aram”* on parla de la tragèdia del poble armeni, com sempre, amb una gran sensibilitat. La seva última obra publicada l'any que ella va morir va ser *“Nit de 1911”*, un recull de contes.

Al llarg de la seva vida va rebre diferents premis, per exemple la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya, un homenatge i el títol de Filla Predilecta de la ciutat de Figueres, on feia més de trenta anys que vivia i l'hi havia dedicat escrits com *“Figueres, ciutat de les idees”*.

Maria Àngels Anglada i d'Abadal va morir d'un càncer de pulmó a Figueres, el 23 d'abril de 1999.

Amb motiu del desè aniversari de la mort de l'escriptora, se li va fer un homenatge en l'acte La Nit dels Poetes on els poetes participants llegien poemes de Salvatore Quasimodo un dels autors preferits de Maria Àngels Anglada, era la 16a edició d'aquest acte i es feia a les escales de l'església de Sant Martí de Girona, la nit del 18 de setembre de 2009. El muntatge titulat *“Un got d'aigua fresca”* el representava el Grup de Teatre de Roses.

Al llarg d'aquest 2009 també s'han fet exposicions com *“Maria Àngels Anglada*

1930/1999. Vida i obra”; s’han fet recitals de poemes com “*A pas d’Anglada*”, o xerrades sobre la seva vida i les seves obres com la Taula rodona de l’*Actualitat i diversitat de l’obra de Maria Àngels Anglada*”. La majoria d’aquestes activitats s’han realitzat a Girona o voltants, doncs, és on l’escriptora va passar la major part dels anys de la seva vida. Altres actes, com “itineraris literaris”, s’han fet a Vic.

5. OBRES

5.1 “*Viola d'Amore*”

5.1.1 *Resum*

Viola d'amore tracta la música des de diferents punts de vista. L'obra, estructurada en tres grans capítols, té com a protagonista en Màrius Teixidor, un traductor interessat per la música clàssica. Durant tota la novel·la segueix el Trio Izvorul, format per tres músics: Climent Moragues, violinista català que ha descobert un Trio inacabat de Mozart que mai s'havia tocat abans; Virgili Stancu, el pianista del grup, al qual ja havia sentit tocar anys enrere i la violoncel·lista Gerda Nielsen, la qual interessa especialment al protagonista, ja que és la néta de Hanno Buddenbrook, el protagonista d'un llibre de Thomas Mann que ell acaba de traduir.

La novel·la comença representant un concert del Trio Izvorul al Festival de l'Abadia de Vilabertran i és on es presenta per primera vegada un *Trio en do menor* inacabat de Mozart. El narrador va explicant les sensacions que li produeix la música que interpreten, tot el què li recorda. El concert té una gran importància internacional i és retransmès per France Musique. Durant la mitja part, passen una entrevista que li van fer a Moragues perquè expliqués d'on havia tret la peça inèdita. En la segona part del concert és quan interpreten aquesta peça i a tothom sembla que li agrada molt.

En sortir del concert, Màrius es troba amb el germà de Gerda a qui se li ha espatllat el cotxe i el porta fins a casa seva ja que a més portava la filla de Virgili i Gerda, Zerlina. Allà té una llarga conversa amb Henry i, aquest, li explica la vida de Gerda i Virgili i la relació amb la família Buddenbrook i el compositor Leverkühn.

Al cap de pocs dies d'haver ajudat el germà de Gerda, rep una carta on li agraeixen i el conviden a trobar-se amb els músics a Montpeller, on fan un concert. Ell hi va amb molt de gust i passa tota una tarda conversant amb Virgili sobre temes musicals i temes de la vida.

Així doncs, el llibre acaba amb què Màrius Teixidor s'ha endinsat en la vida dels

músics i els ha conegut, a més de com a músics, com a persones.

5.1.2 *Buidat*

És un llibre que tracta sobre els sentiments i sensacions que sent una persona en escoltar un concert de música clàssica, però també del caràcter personal i la manera de fer dels músics que fan els concerts. És un llibre que explica les coses d'una manera planera però sense deixar escapar cap detall per insignificant que sigui. L'escriptora utilitza un llenguatge enriquit i descriptiu fent que sigui una lectura interessant i que expressa una certa emoció per les coses que viu o li passen al narrador, Màrius Teixidor.

El llibre s'estructura en tres parts dividides en varis fragments.

La primera part es titula “*abans del concert*” i es divideix en quatre fragments que s'anomenen “*Notes de Màrius Teixidor*”. Explica la primera part d'un concert, fet dins el Cicle de Concerts del Festival de Música de l'Abadia de Vilabertran¹, que el protagonista va a escoltar i que és interpretat per Izvorul Trio². La seva intenció és, a part d'escoltar les peces que interpretarà el Trio, tornar a escoltar al pianista del grup, Virgili Stancu, nebot del poeta Zaharia Stancu³, ja que quan era jove l'havia escoltat tocar en una estada a Ais de Provença i ara el vol tornar a sentir perquè li porta bons records.

Els intèrprets del Trio són: Gerda Nielsen, la violoncel·lista, Virgili Stancu, marit de Gerda i pianista del grup i Climent Moragues, violinista. Una altra part molt important del concert és el repertori de peces que oferiran, doncs, en la segona part, interpretaran un *Trio inacabat en do menor* de Mozart⁴ que mai no s'ha tocat abans.

1 **Vilabertran** és una població situada al NE del terme de Figueres (Girona) entre la Muga i el riu Manol. El monestir és un dels edificis més importants ja que el poble va ser construït al seu voltant. A finals d'estiu s'hi celebra un festival de música a l'Abadia de Santa Maria.

2 **Izvorul** significa *font* en romanès i aquest nom va ser triat pel pianista del grup, Virgili Stancu.

3 **Zaharia Stancu** escriptor, poeta, director de teatre, periodista i editor proletcultista. Va néixer al 1902 a Willow, Teleorman (Romania) i va ser un personatge important dins la literatura i art ja que va participar en diferents associacions d'escriptors i va rebre varis premis tan nacionals com internacionals. Va morir al 1974 a Bucarest.

4 Wolfgang Amadeus **Mozart** (Àustria: 1756-1791) va estudiar violí i piano i va ser compositor. És un dels músics més destacats de la història. Va compondre música de gèneres molt diferents: música simfònica, de cambra, per a piano, operística... caracteritzada pel classicisme.

En la primera part interpretaran Johannes Brahms⁵, la *sonata n.1 en sol major, op. 78*⁶ coneguda com la *sonata de la pluja* per a violí i piano. També interpretaran la *suïte per a violoncel n.V, BWV 1012*⁷, de Johann Sebastian Bach⁸.

Com que es tracta d'un trio tan prestigiós com l'Izvorul, que han estat poques vegades a Catalunya i a més a més toquen la misteriosa peça d'un Trio inacabat de Mozart, descobert pel violinista Moragues, la sala del concert està plena de gom a gom.

La primera peça només la toquen el pianista i el violinista. Màrius Teixidor, el personatge que reconta els fets que van passant a la novel·la, ara descriu el principi del concert: “ *Els primers cops d'arquet fan esclatar la joia, entre el piano vienès i el violí. La melodia salta de la petita presó d'avet i d'erable*⁹ (l'arquet); *altra vegada arbres amb ocells, amb un ocell que palpita i juga. Sonoritat penetrant, vellutada, que ha dut a la fama Virgili Stancu, el seu cant profund com un gorg. Però no, en un gorg l'aigua s'hi estanca, i aquí llisca, nítida com la pluja que ha donat nom a la sonata. [...]*”. El protagonista descriu la melodia com dos ocells que es persegueixen tot fent un joc amorós. Després es posa a pensar en el compositor Brahms a l'hora de crear les melodies.

En un sentit metafòric, Màrius creu que Brahms deuria passejar per la Caríntia¹⁰ i *aniria collint les melodies com qui cull herbes aromàtiques. Després els hi donava forma per acabar-les i donar-les als seus artistes, intèrprets, com Clara*

5 **J. Brahms** (1833-1897) compositor alemany, va estudiar violí, violoncel i es va especialitzar amb el piano. Va compondre obres de gran valor tant clàssiques com romàntiques.

6 **Op.** Significa opus, “obra” en llatí. Les peces de molts compositors tenen un número d'opus. En aquest cas, “op. 78”, significa que és la 78a obra seguint un ordre concret, tant pot ser ordre de creació, de publicació...

7 **BWV** és la manera de classificar les obres de Bach. Aquestes sigles són de la persona que es va encarregar d'ordenar totes les obres d'aquest compositor, Bach Werke-Verzeichnis.

8 **Johann Sebastian Bach** (1685-1750) compositor alemany del Barroc, un dels més importants en la història de la música. També era organista, tocava el violí i la viola de gamba i va compondre moltes obres musicals, com el Clave ben temperat, les Variacions Goldberg, sonates i partites per a violí...

9 **Erable** és un arbre de la família de les aceràcies. És un arbre amb la capçada robusta i fa uns 30 metres d'alçada. Es troba a gran part d'Europa, en boscos humits.

10 La **Caríntia** és una regió situada al sud d'Àustria, la seva capital és Klagenfurt. És una terra càlida, de sol, plena de llacs cristal·lins i muntanyes.

*Schumann*¹¹ i *Joseph Joachim*¹².

En l'últim moviment, quan la sonata està a punt d'acabar, Màrius Teixidor descriu el final com un paisatge de bosc quan acaba de ploure, on les fulles dels arbres són d'un color *verd precís* o les teranyines brillen per les gotes que hi han quedat... la sonata acaba amb tres acords de sol major: "*plens, perfectes, tots els colors de l'arc de sant Martí signen la treva final, el repòs de l'aire fina ara estremeix de vibracions*"¹³. Després, el Trio interpreta la suite n. V de Bach i la violoncel·lista surt a l'escenari, amb un violoncel del luthier Nikolaus Leverkühn, oncle del compositor Adrian Leverkühn¹⁴.

Quan Gerda es posa a tocar el violoncel sembla que canti i que el violoncel es converteixi en invisible, així és com recomanava Pau Casals¹⁵ que s'havia de tocar. Casals també va ser un dels primers violoncel·listes que van interpretar les suites de Bach, abans, i per primer cop, ho havia fet Christian Ferdinand Abel¹⁶.

En acabar la *suite* es fa un "silenci extraordinari", com deia Mozart, un silenci que els músics valoren més que tot. Però després d'aquest silenci comencen els aplaudiments: un xàfec d'aplaudiments, serrats, compactes i llargs. Després d'acabar la *suite* de Bach comença la "*mitja part*".

Les pauses en un concert serveixen per deixar descansar els músics, per poder-

11 **Clara Shumann** (1819-1896) va ser pianista del s.XIX, estava casada amb Robert Shumann, compositor alemany. Va compondre obres per a piano i veu, per a música de cambra i orquestra. Va mantenir una gran amistat amb Brahms i era valorada per personalitats com Goethe, Chopin...però, com que era dona, va renunciar a demostrar que era una gran músic i compositora.

12 **Joseph Joachim** (1831-1907) violinista, director d'orquestra i compositor. Va tenir una virtuosa i extensa carrera musical treballant amb Mendelssohn i Liszt però va abandonar a aquest segon perquè no li agradava la seva manera de fer música. Tocava sovint amb C.Shumann i amb J. Brahms, van ser grans amics.

13 Descripció literal de la pàgina 24 a la 26 del llibre "*Viola d'Amore*" de M. Àngels Anglada. Edicions Destino, Col·lecció El Trident.

14 **Adrian Leverkühn** és un personatge fictici creat per l'escriptor Thomas Mann. Representa un prodigi de la música de principis del s XX. Per escriure aquest llibre Mann va rebre aportacions musicals de mestres com Stravinsky, Schönberg i de Theodor W. Adorno, filòleg, sociòleg, psicòleg i musicòleg.

15 **Pau Casals**: violoncel·lista català nascut al Vendrell el 1876. Va ser compositor i director d'orquestra introduint noves possibilitats, tan tècniques com expressives. També va mantenir una gran dedicació a la defensa de la pau i la llibertat pel món i els homes. Casals va morir al 1973 a San Juan de Puerto Rico, on va haver d'exiliar-se després de la Guerra Civil.

16 **Christian Ferdinand Abel** (Hannover-1682-1761-Köthen). Va ser compositor del barroc, violoncel·lista i viola gambista. J. S. Bach va marxar de l'orquestra de Köthen i Abel va ser el seu successor. Més tard, Bach li va dedicar una suite per a violoncel.

se relaxar i tenir un temps previ de concentració amb les peces que segueixen en el concert. Però també serveix pel públic, per poder assaborir el que acaben d'escoltar o per poder-ho comentar amb els seus acompanyants. El protagonista de la història, durant la mitja part, no parla amb ningú, no vol que li marxin del cap les peces que acaba de sentir i només passeja pel claustre del monestir.

Un debat important obert en aquell moment era el descobriment que havia fet Climent Moragues d'un trio inacabat de Mozart mai tocat abans. Tothom en comentava alguna cosa.

Les Joventuts Musicals de Figueres, organitzadores del concert, també en parlaven. Per exemple, un dels organitzadors, Jordi Ametlla, creia que aquest trio seria una nova harmonització d'un altre trio inacabat, el número 8, que Staedler va arranjar massa i va quedar massa diferent a la música de Mozart. Altres organitzadors com el Carles Coll, que havia parlat amb Gonçal Comellas, també violinista, afirmava que era una obra totalment nova i desconeguda. Gràcies a tot això, la notícia va recórrer les revistes i programes de ràdio d'arreu del país. El concert es retransmet en directe per la ràdio francesa, en el programa *France Musique*.

A la mitja part ofereixen l'entrevista que van fer al violinista, una vegada que havia fet de solista a París amb l'orquestra de cambra The Academy of Ancient Music¹⁷, i va tocar el Concert per a violí i orquestra KV¹⁸ 216 de Mozart.

L'entrevistador explica, primer de tot, que Climent Moragues té la posició dels violinistes de la tècnica de l'escola de Brussel·les: el braç esquerre ben obert, i el violí ben subjecte pel mentó fa que li quedi lleugerament cap amunt; amb la mà dreta té una gran flexibilitat amb l'arquet i una gran agilitat sensible amb la mà esquerra, els dits li corren "màgicament" damunt del batedor i les cordes.

17 **The Academy of Ancient Music** significa acadèmia de música antiga. És una orquestra de Cambridge (Anglaterra). Es caracteritza per la música que toquen i pels instruments que utilitzen, molts d'ells són instruments antics, del barroc o actuals però construïts a l'estil antic. El seu repertori es basa en la música de cambra de H. Purcell o corals de Bach, Händel i Haydn.

18 **KV** són les sigles del catàleg de Mozart, signifiquen Köchel Verzeichnis. Aquest catàleg ordenat cronològicament va ser creat per Ludwig von Köchel al 1862, cada obra va precedida d'un número i de les sigles KV i són les obres compostes per W. A. Mozart.

El primer en què fa fixar Climent Moragues a l'entrevistador és en l'escriptura manuscrita de Bach. La música hi és viva, els enllaços no són rectes, sembla que amb les corbes que fa el manuscrit la melodia parli. No hi ha indicacions fetes ja que amb l'escriptura se sap tot el que s'hi ha de fer.

El mètode de treball que utilitza el violinista, segons diu ell, és molt senzill. Quan comença a tocar una obra nova o que fa temps que no toca, se l'emporta en un lloc tranquil, si és estiu, en una cala o en una arbreda poc freqüentada i l'estudia i l'analitza. Quan després la toca amb l'instrument ho fa de cor i com que se l'ha après i els dits tenen memòria, la toca com qui respira o camina.

No té antecedents musicals a la família, però va decidir que volia ser violinista de ben petit, la primera vegada que va anar al Liceu a veure *“La flauta màgica”*, de Mozart.

De la seva feina, amb el que més es diverteix és tocant davant del públic i també fent microanàlisis que fa amb els cants de les obres, frase per frase. Li agrada que tot canti, sobretot si es tracta de Mozart, Schubert¹⁹, Bach...

Li agrada recordar una frase d'Eduard Toldrà²⁰, director i violinista català: *“Oblidin tot allò que es diu de la severitat de la música de Bach. Cantin, cantin!”*²¹

Per aconseguir tocar tan bé estudia constantment, però s'imagina el que ha de sortir dels dits i li surt.

També li interessa la música moderna de compositors com el francès Messiaen²² però com a intèrpret sempre prefereix Mozart, Schubert i Brahms.

En el moment de l'entrevista, del descobriment de l'obra de Mozart no en sabia

19 **Schubert** (1797-1828) va néixer a Viena i des de ben petit aprèn a tocar el piano i el violí. Va compondre simfonies i més de 200 lieds. Una de les seves obres més famoses per orquestra és *Rosamunde* i molta de la seva música la va fer per diversió més que per encàrrec.

20 **Eduard Toldrà** (1895-1962) important compositor i músic català del s.XX, va dirigir nombroses orquestres com la Municipal de Barcelona i va compondre moltes obres, sobretot cançons, sardanes i música per a cobla.

21 Frase literal de la p. 51.

22 **Messiaen** (1908-1992) compositor francès del s.XX. Va ser organista, professor d'harmonia i composició al conservatori de París. La seva música és rítmicament complexa, es basa en els ritmes de l'antiga Grècia i d'origens hindú. Meloditzava i harmonitzava basant-se en els models de transcripció limitada inventats per ell mateix.

gran cosa perquè la notícia li va arribar per atzar. Havia viatjat als Alps Italians, a Varese²³, per anar a veure un luthier que deien que havia descobert els secrets del vernís dels violins de Stradivari²⁴ i Guarneri²⁵. El luthier, Domenico Fantin, treballava sol i es feia els violins des del començament fins al darrer acabat. Construïa les tapes dels violins amb fusta d'avet roig de la vall de Fiemme amb els calats perfectes en forma d'efa²⁶, unes curvatures exactes i el pont fet amb fusta d'erable. En aquell moment no tenia cap violí per vendre, ja que treballava sobre comanda i ja tenia ple fins els propers dos anys, així li va prometre que en Climent tindria el violí acabat al cap de dos anys i mig. Un dels seus secrets en la construcció dels violins era la col·locació de l'ànima. El luthier Fantin menyspreava totalment els violins fabricats en sèrie del Japó i, fins i tot, tenia alguna reticència en els violins fets a Cremona²⁷.

Fantin havia viscut a Venècia amb el conjunt de Solistes de Venècia²⁸ i un violinista i musicòleg li havia parlat d'un trio inèdit de Mozart. Aquest violinista ho havia sentit d'un músic ucraïnès que li havia dit un pianista que se n'havia assabentat pel fill d'un biògraf rus de Mozart. Moragues en veure tot això va viatjar fins a Cremona, pàtria dels Guarneri i Stradivari, per conèixer l'escola de luthiers de Giò Batta Morassi²⁹ i poder-li parlar de l'obra. Allà també va comprar un arquet de Giovanni Lucchi³⁰. Durant aquells dies també va aprofitar per escoltar un

23 **Varese** capital de província de Llombardia, Itàlia. El seu paisatge es caracteritza per les muntanyes, els rius i els llacs glacials ja que la zona es troba sota dels Alps.

24 Antonio **Stradivari**, (Cremona 1644-1737) és dels luthiers més importants reconegut a nivell mundial. El seu èxit és degut a les alteracions, canvis i originalitats que va introduir en els seus instruments ja que abans no s'hi havien introduït grans canvis.

25 Giuseppe **Guarneri**, (Cremona 1698- 1744). És un altre luthier molt reconegut a nivell mundial, els seus instruments són valorats com els de Stradivari. Els instruments d'Stradivarius tenen un so espontani i els de Guarneri són més potents i profunds.

26 **Calat en forma d'efa** són els dos dibuixos simètrics trepats a la tapa superior de l'instrument. Tenen forma de la lletra *f*.

27 **Cremona** ciutat italiana situada al sud de la regió de Llombardia. Al s. XVII la ciutat va prendre gran importància gràcies als luthiers que hi vivien, entre ells destacaven els Stradivari i els Guarneri.

28 **Solistes de Venècia** orquestra formada a Pàdua el 1959. El conjunt sencer rep el nom d' *Orchestra de Càmara I Solisti Veneti*.

29 **Giò Batta Morassi** (Arta Terme, Udine 1934) és un luthier actual que treballa a Cremona. Juntament amb la seva família han creat un prestigiós taller de luthiers i són coneguts arreu del món.

30 **Giovanni Lucchi** va ser contrabaixista d'un grup de jazz i de l'orquestra de Bologna i actualment és arquer de Cremona.

concert on Accardo³¹ tocava *Les quatre estacions* de Vivaldi³², amb un violí diferent a cada part. Dos Amati, un Guarneri i un Stradivari, cedits per l'ajuntament.

Va anar a parlar amb Morassi i aquest li va dir que no li podia donar cap informació i creia que s'hauria de llegir la biografia de Mozart escrita per Oulibicheff. Li va dir que comencés a llegir a partir de l'any 1786, quan el compositor va començar a escriure per a violí, violoncel i piano.

Se la va llegir tota de dalt a baix fins al punt de convertir-se en una obsessió i al final va decidir deixar-ho per una temporada que tingués més temps lliure i més tard ja continuaria la recerca.

Aquí s'acaba l'entrevista i comença la “segona part”.

El Trio Izvorul interpretarà un trio de Gabriel Fauré³³, *trio avec piano en ré mineur, op.120* i de Wolfgang Amadeus Mozart el *trio en do menor inacabat*, només dos moviments, i faran la primera audició absoluta públicament.

La música de Fauré va ser perfecta, l'*allegro*³⁴ inicial comença amb una llarga frase del violoncel, flexible i sinuosa, que amaga l'esclat del motiu que el violinista Moragues inicia. El final és àgil, ràpid i ple, els músics toquen alegres. “*És com si les nimfes corressin i s'amaguessin darrera les soques dels arbres i la música les persegueix fins arribar, tot ballant, a un prat acabat de néixer*”.

La peça mozartina *sembla evocar els colors canviants de les flors*. “*Naixia un riu, amb deus d'aigua que apareixen clares i nítides i que sembla que es perdin, però ens esperen un xic més avall, destriades i foses alhora. En un corrent alat i*

31 Salvatore **Accardo**, (Nàpols, 1941) és violinista i director d'orquestra. Va ser el primer violinista en gravar els *veinticuatro Capricci i els sis concerts per violí i orquestra* de N.Paganini. Ha fundat l'Acadèmia Walter Stauffer o l'Orquestra de Cambra Italiana, entre altres. Toca en un quartet de corda i ha destacat com a director d'òpera. Accardo té dos violins Stradivarius, un del 1718 i l'altre del 1727.

32 Antonio Lucio **Vivaldi** (1678-1741) és un compositor i músic italià de l'època del Barroc. La seva obra més famosa és el concert per violí i orquestra de *Les quatre estacions*.

33 **Gabriel Fauré** (1845-1924) compositor, pedagog i organista francès. Formava part del corrent del Romanticisme i admirava la música de R.Wagner. Més tard es va afegir al corrent impressionista en la música francesa i la música que va crear tenia una gran finor melòdica i un gran equilibri compositiu.

34 **Allegro** significa ràpid i animat i s'utilitza per indicar el tempo d'una obra musical.

*dringant*³⁵”.

La música li recorda una pintura que s'anomena *Primavera*: representa una noia jove i esvelta, sobre un fons verd, que sembla caminar a pas de ballet, i cull arbuixell florit de color blanc; a l'altre braç duu un corn de vímet ple de flors. Aquesta pintura va romandre anys amagada darrere les cendres d'un volcà, igual que la partitura que va romandre anys amagada qui sap a on.

Al final tot queda sense resoldre, en la pintura la noia amaga el seu rostre i en la partitura, el trio oculta el final, sense poder saber com s'acaba. Tot el públic esperava que continués, després de sentir l'*andante cantabile*³⁶, però es van haver de conformar amb aquelles dues parts, enyorant una tercera.

Un cop acabat el concert Climent, el violinista, va fer unes explicacions a les Joventuts Musicals, sobre on havia trobat la partitura perduda de Mozart.

Després d'haver-ne parlat per primera vegada amb Fantin, el luthier de Varese, havia buscat per alguns llocs d'Itàlia pistes de l'obra, però en veure que no descobria res va abandonar la recerca.

Abans de tornar a Varese a recollir el violí encarregat, Moragues tocava amb un violí d'Andreas Guarneri cedit pel seu mestre Marià Perelló (deixeble de Mathieu Crickboom³⁷).

Passats els dos anys i mig va anar a Varese per recollir l'instrument i va tornar a parlar amb el luthier sobre el trio perdut i aquest el va animar a continuar la recerca. Moragues al tornar a Catalunya va consultar catàlegs que parlaven del compositor i les seves obres inacabades, però del d'aquell trio ni rastre.

Després d'aquesta recerca sense sort va fer-se enviar la biografia de Mozart, que havia escrit Von Nissen³⁸. En aquella biografia va trobar una referència important:

35 Descripció literal p. 64.

36 **Andante cantabile** significa moderat i cantable, s'utilitza per indicar el tempo d'una peça musical que és més aviat lenta i melòdica.

37 **Mathieu Crickboom** (1871-1947) violinista belga arribat a Barcelona el 1895 . Va relacionar-se amb músics catalans com E. Granados, P. Casals i E. Morera. És autor d'obres de música de cambra, estudis de violí...

38 **Von Nissen** (1761-1826) es va casar amb la vídua Constanze Weber, la dona de Mozart, i va ser el biògraf d'aquest compositor.

deia que la dona de Mozart es “*reservà un trio inacabat dedicat a ella, del qual li plaïa cantar la part del violí*”³⁹. Per tant, sabia que el trio havia existit alguna vegada.

Va deixar d'investigar la pista italiana, la dels Solistes de Venècia i els luthiers de Cremona, i es va posar a seguir la pista danesa, la de Von Nissen i la seva dona Constanze.

Va viatjar a Copenhaguen⁴⁰ on va fer dos concerts, un com a solista amb l'Orquestra de Cambra de la ciutat que servia per a homenatjar Kuhlau⁴¹, compositor del qual celebraven els 150 anys de la seva mort; i l'altre en una Associació musical d'Odense⁴², capital de l'illa de Fune⁴³. Entre aquests dos concerts va aprofitar per buscar en els dos museus d'història de la música de la ciutat. La seva recerca durant tots aquells dies era inútil, no trobava res, ni una anotació que parlés que el trio encara existia i en cap museu de la ciutat en va trobar constància. Tot això li feia pensar que la partitura podia haver desaparegut en l'incendi de casa de Kuhlau, però tenia l'esperança que n'hagués fet alguna còpia per regalar a un amic o alguna cosa semblant.

En acabar l'estada a Dinamarca va tornar a Catalunya on va saber que Marià Perelló, el seu mestre, havia mort i li havia deixat, a més del violí, papers, partitures, programes de concert, crítiques, i exemplars de la Revista Musical Catalana. Mentre ell feia concerts i un curs d'interpretació a Siena, el seu germà Jordi es va oferir per ordenar-li aquests papers.

En aquella estada a Siena va trobar-se amb Gerda i Virgili i va ser on van començar a parlar del projecte del Trio ja que Moragues els considerava dos grans amics i dos grans músics. Va ser allà on Virgili va donar la idea del nom del

39 *Transcripció literal p. 72*

40 **Copenhaguen** capital de Dinamarca. Es troba a la costa oriental de l'illa de Selandia, delimita amb el mar Bàltic.

41 Friedrich Daniel Rudolf **Kuhlau**, (1786-1832) compositor alemany-danès del període clàssic i romàntic. Va ser concertista de piano i compositor d'òpera. Va traduir moltes obres de Beethoven però algunes van desaparèixer a causa d'un incendi a casa seva. Va escriure obres per a piano, quartets de corda, un concert per a piano...

42 **Odense** és la tercera ciutat més gran de Dinamarca situada a l'oest de Copenhaguen. És la ciutat on va néixer H. C. Andersen poeta i escriptor danès, creador de contes com l'*Anaguet lleig* o *La sireneteta*.

43 **Illa de Fune** és l'illa més gran del món i la seva ciutat principal és Odense.

Trio Izvorul, i van decidir en ferm formar el grup.

L'endemà mateix, en Climent va rebre un telegrama del seu germà Jordi: “*Vine a les Closes des de Siena abans d'anar-te'n a Holanda. Importants i bones notícies*⁴⁴” en un exemplar de la Revista Musical Catalana⁴⁵, en Jordi havia trobat un article de Josep Subirà on parlava de músics italians que havien tocat al Teatre de la Santa Creu de Barcelona un fragment del *Trio en do menor*, de Mozart, l'any 1838, en l'entreacte de l'òpera *La fetillera*⁴⁶, de Vicenç Cuyàs⁴⁷.

L'article deia que era un trio gairebé desconegut fora de Dinamarca i que s'havia estrenat en aquell país amb l'òpera de Kuhlau, *La muntanya dels elfs*.

Així doncs, gràcies a la Revista Musical havia trobat una pista catalana del trio.

Va assabentar-se que Víctor Balaguer, un col·leccionista, havia conservat l'obra original de *La fattucchiera*, i ara es guardava a la Biblioteca i Museu de Vilanova i la Geltrú⁴⁸.

Se'n va anar cap a Vilanova per buscar les partitures de l'òpera i amb una mica de sort trobaria les que s'havien tocat a l'entreacte, entre elles el trio inacabat.

Allà va trobar la partitura autògrafa, en plecs de paper gruixut, vell i pautat. Entre la paperassa va trobar-hi el llibret de l'òpera escrit per Felice Romaní, on deia els noms dels primers violins, el director havia estat Mateu Ferrer... També hi va trobar altres peces de Cuyàs que va pensar que també podrien ser editades, algun dia. Una simfonia, tres duets, peces vocals... però res semblava ser de Mozart. Va continuar la recerca per un munt de carpetes on posava *Carmina cum fragmentis*, és a dir, cançons o poemes amb fragments. Hi havia tot tipus de

44 *Frase literal p. 78.*

45 **Revista Musical Catalana** creada el 1904 a Barcelona i desapareguda el 1936. Era editada als tallers de l'Avenç i més tard a Henrich SA. Es va recuperar el 1984 i l'editaven els consorcis del Palau de la Música Catalana i del Liceu de Barcelona. La dirigia Lluís Millet i es va convertir en una de les revistes de musicologia més importants del país. Col·laboradors seus eren Josep Subirà, Francesc Pujol, Frederic Lliurat...

46 **La fetillera** òpera coneguda com *La Fattucchiera*. Estrenada el 1838. Està basada en una novel·la del compte d'Arlincourt, al s. XII. L'òpera barreja temes d'amor, de màgia i d'ultratomba.

47 **Vicenç Cuyàs** (1816-1839) compositor català que va compodre la primera òpera romàntica catalana, *La Fattucchiera*. Comença els estudis de medicina a Barelona però els abandona i es dedica a la música. Podria haver estat un gran compositor al llarg de la seva vida però va morir als 22 anys de tuberculosi.

48 **Vilanova i la Geltrú** població catalana, capital de comarca del Garraf.

peces, corals per a orgue, harmonitzacions de cançons populars, obertures d'òperes ja conegudes...

Al cap d'uns quants matins treballant el va trobar. Només visualment va veure que la disposició de les notes ja era diferent, més seductora i somrient. Posava “*trio ut*⁴⁹ *menor. Allegro. Andante cantabile*”. Era una partitura molt llegible i a més a més sense arranjaments.

Després de dir-ho al seu germà i als companys de grup, han fet editar el trio per la casa Ricordi⁵⁰, de Milà.

Després de tots aquests aclariments per saber com en Climent Moragues va trobar la partitura oblidada de Mozart, s'acaba el concert i Màrius Teixidor marxa de la sala.

En sortir de la sala, el comentarista del concert es va trobar el noi que tenia a la cadira del costat durant el concert, que anava acompanyat d'una nena petita, li va semblar que tenia problemes amb el cotxe. S'hi va acostar per si el podia ajudar però l'avaria no tenia solució i va decidir portar-los a la casa on vivien, a Palau-saverdera⁵¹. El noi que havia ajudat resulta que era el germà de Gerda, la violoncel·lista del Trio Izvorul, i la nena era la seva filla. Ell no sabia gran cosa dels pares de la nena, Virgili i Gerda, i esperava que l'holandès li explicaria més coses.

Se sabia que Stancu era fill de dos romanesos exiliats a París i que eren bastant pobres però Virgili, en l'adolescència, va rebre una beca per poder estudiar al Conservatori de París i va tenir èxit com a pianista. De Gerda només sabia que era holandesa.

Henry, el germà de Gerda, després de posar a dormir Zerlina, la seva neboda, va fer entrar en Màrius a prendre una copa amb ell.

49 **Ut** antic nom que rebia la nota *do*. Va ser inventat per Guido d'Arezzo (995-1050) i és la primera paraula de l'himne de Sant Joan Baptista. Al s.XVIII va ser substituït per *do* ja que era més fàcil de cantar i significa Domine (senyor).

50 **Ricordi** és una editorial de música clàssica fundada al 1808 a Milà pel violinista Giovanni Ricordi. L'editorial ha editat grans obres de compositors com Rossini, Verdi o Puccini. Actualment ha estat comprada per BMG i continua sent una de les editorials més importants d'Itàlia.

51 **Palau-saverdera** poble de la comarca l'Alt Empordà situat a prop de Roses, El Port de la Selva...

Es van posar a parlar del concert i de la seva família, els Buddenbrook, que Màrius coneixia bé perquè havia estat traduïnt obres que parlaven d'ells. El seu avi Hanno, un geni com a pianista, Henry li va dir que hauria arribat a ser un gran compositor si no hagués mort tan jove. Havia compostat algunes obres com la *Simfonia de Travemüde*, una simfonia on la música és descriptiva o imitativa on el compositor hi reflexa l'enyorament de la infantesa i la recança d'un paradís perdut, era una música avançada per a la seva època. Hanno Buddenbrook sempre havia estat dèbil de salut i, tot i que l'única cosa que el mantenia viu era crear música, era una activitat que en els darrers anys de la seva vida també l'esgotava.

Els dons de músic de Hanno s'havien transmès directament a la seva néta Gerda⁵² que havia començat a tocar el violoncel quan tenia vuit anys. Tot i que tothom li deia que era un instrument “poc femení” ella va triar la professió d'instrumentista i, segons el seu germà, és molt millor aquesta opció que la de compositor ja que els dels últims temps han estat dissortats i incompresos, com li havia passat a un parent seu, Adrian Leverkühn.

Henry també li havia explicat que Gerda abans d'anar a dormir repassava mentalment tot el concert que havia fet, pensant en la interpretació i en com la podria millorar. Màrius veia que Henry mostrava una gran admiració per la seva germana, en canvi, no ho feia tant pel seu cunyat. Deia que Virgili no li queia massa bé ja que s'havia endut massa de pressa la seva germana, que és qui el va cuidar quan se'ls va morir la mare a causa d'un accident. Només se li esborrava aquest pensament quan el sentia a tocar màgicament el piano. Per altra banda, al violinista Moragues li tenia un especial afecte i el valorava positivament.

Henry li va explicar que ell tenia una botiga de música a Lübeck⁵³ on venia instruments antics però també exòtics i orientals. Actualment, com que havia trobat un soci per a la botiga, ell s'ocupava de fer d'agent artístic de Gerda i del trio. Al cap d'una estona i després de mantenir una llarga conversa, Màrius va decidir anar-se'n cap a casa perquè ja s'havia fet tard.

⁵² *Explicacions de les p. 97-98.*

⁵³ **Lübeck** és una ciutat del nord d'Alemanya, prop de Travemüde, on desemboca el riu Trave.

Al cap d'uns dies el Trio Izvorul tocava a Montpeller⁵⁴ i Màrius Teixidor i Jordi Moragues, el germà de Climent, van decidir anar-hi per veure'ls. Aquesta vegada tocarien el triple concert de Beethoven⁵⁵ amb l'orquestra del Llenguadoc. El protagonista també volia anar-hi per conèixer més de prop Virgili i Gerda ja que, al cap de pocs dies d'haver acompanyat Henry i la petita Zerlina a casa, va rebre una carta on li agraïen haver-los ajudat i el convidaven a visitar-los a la casa on s'estarien la tarda abans del concert.

Durant el viatge cap al Rosselló, el protagonista va explicant tot el paisatge que veuen, el Canigó, els camps de vinyes, tots els pobles que anaven veient com Conflent, Vallespir o Ribesaltes... fins arribar a visitar llocs francesos com Enserune, Camarga, Glanum o Sant Remy.

Quan van arribar a Montpeller en Jordi se'n va anar a buscar uns documents a la biblioteca de la ciutat i en Màrius va anar-se'n cap a la casa on s'allotjaven els Stancu.

En Moragues era al jardí amb una seva amiga, la Sophie, es van presentar i de seguida en Climent va anar a buscar Virgili, els va presentar i els va deixar sols.

No s'hi va trobar amb Henry perquè havia hagut d'anar a veure un client que volia vendre's dos instruments: una viola de gamba, del set-cents, construïda per Joachim Thielke, és un instrument de corda d'una sonoritat menys potent que el violoncel. I també una viola d'amore, un instrument amb corda simpàtica, és a dir, que vibra per ressonància amb les altres set.

En Màrius es va quedar a casa dels Stancu parlant amb el pianista i aquest va insistir perquè es quedés una estona amb ell. Virgili tocava el piano mentre el convidat l'escoltava, i entre peça i peça, parlaven de les seves vides.

Mentre el pianista tocava Màrius va veure que en Climent pujava a dalt i quan va baixar el va avisar perquè el seguís: semblava que Gerda s'havia marejat per uns

54 **Montpeller** ciutat del sud de França, capital d'Erau i de la regió del Llenguadoc-Rosselló. Al s.XII va passar a ser una ciutat dels reis catalans però al s.XIV va tornar a ser venuda a França.

55 Ludwig van **Beethoven** (1770-1827) va ser compositor, director d'orquestra i pianista alemany. El seu estil de música es mou entre el Classicisme i el Romanticisme. Va compondre sonates, quartets de corda, òpera, simfonies...

moments i havia perdut la visió, per culpa de l'estrés i l'autoexigència que es posava, però no havia estat res i no volien dir-li res a Virgili per no espantar-lo en va. Ara ella reposava a la seva habitació.

Quan Virgili va acabar de tocar van sortir al jardí i van continuar parlant. Li va explicar que quan tenien concert no sopaven mai, ell només prenia un te, o en Climent un cafè ben fort, i uns pastissos. Aquell dia tampoc els calia arribar gaire d'hora a la sala d'assaig ja que hi havien tocat la primavera passada i l'acústica els havia agradat. A més a més, amb l'orquestra ja havien fet alguns assajos i havien sortit tal com ells volien.

Màrius Teixidor va continuar quedant-se a casa dels Stancu parlant amb Virgili, Moragues, Sophie i Chantal la dona de la casa on s'allotjaven els músics. Li van explicar que feia un temps havien segrestat l'avió on viatjava Gerda i comentaven que Virgili, igual que Henry, a vegades es preocupaven massa per ella. Tot i que aquell dia hi va haver motiu per preocupar-se. Al final tot va quedar en un espant i no va passar res. Màrius havia sabut algunes coses d'aquesta notícia ja que se n'havia fet ressò a la premsa. El pianista també li va explicar com es van conèixer ells dos, en el Festival Pau Casals, de Prades. Virgili li va confessar que Gerda era l'ànima del trio, que superava el talent i el virtuosisme, era com l'espurna del grup.

L'estona que Màrius va estar amb Virgili Stancu li havia servit per adonar-se de com era. L'anava coneixent tant a ell com a Gerda, una noia ni orgullosa ni esquerpa. Molt natural i directa però que, potser, sempre necessitava més espai de llibertat que altres, tal com li havia dit el seu marit.

Quan ja acabaven la conversa, des del pis de dalt s'inicià una música que els obligava a escoltar. Era "*L'elegia d'Eco*" del darrer fragment del *Plany de Faust*, d'Adiran Leverkün. Era una peça per a orquestra que en aquell moment Gerda tocava la part de violoncel sol. En el plany final quan tocava tota l'orquestra, els instruments anaven callant, fins que es quedaven els violoncels sols, tot al contrari de com acaba el temps final de la Novena Simfonia de Beethoven.

Quan Gerda va acabar de tocar els dos van quedar en silenci, amb el llum apagat,

fins que Gerda va obrir la porta de l'habitació.

5. 2“Artemísia”

5.2.1 Resum

El violinista Climent Moragues se'n va a passar unes vacances d'estiu a l'illa de Mitilene, a Grècia. Allà coneix Artemísia i Laura, pintores i les que s'ocupen de la casa on s'allotja ell i Electra, una noia grega.

Durant les vacances es dedica a passejar per la ciutat, descobrint tots els seus racons, anant a la platja... i a tocar el violí. Artemísia, una dona ja gran però amb unes capacitats artístiques increïbles li demana per pintar-lo mentre toca, i ell accepta. Li fa un quadre magnífic.

Climent poc a poc es va enamorant d'Electra, van a ballar i a escoltar música típica grega i fins i tot arriben a passar una nit junts.

Un tema que es va resolent poc a poc al llarg de la novel·la és la història de Sandrino, el fill d'Artemísia. Ella sembla que l'estigui esperant però en realitat no és així. Un dia Laura explica a Climent que Sandrino va ser assassinat pels nazis l'any 1944.

La novel·la acaba amb un final ben sorprenent. L'última nit que en Climent passa a la Vil·la Artemísia, Electra torna a aparèixer a la casa, ja que se n'havia anat per acabar la seva tesi sobre un escriptor grec, i tornen a passar la nit junts i l'endemà s'acomiaden.

És una novel·la que parla de tots els temes que interessaven Anglada. Els sentiments, que es mostren amb l'enamorament de Climent i Electra, l'amor per a la música, la pintura, la literatura i el paisatge, la passió pel món clàssic i també la crítica als conflictes bèl·lics del s.XX.

5.2.2 Buidat

La història d'*Artemísia* se situa a les illes gregues, a Mitilene⁵⁶. El violinista Climent Moragues hi viatja per passar unes vacances d'estiu. Allà s'estança a la casa de la

⁵⁶ **Mitilene** és la ciutat grega capital de l'illa de Lesbos.

Vil·la Artemísia cuidada per “les italianes” la vella pintora Artemísia i la seva neboda, també pintora, Laura.

Durant aquestes vacances Gerda i Virgili van a Holanda a buscar la petita Zerlina i després passen l'estiu a l'Empordà.

La Vil·la Artemísia estava envoltada d'arbres, per dins totes les habitacions estaven decorades amb pintures al fresc, gerres altes i fines, amb garlandes de flors, que li recordaven les pintures de Pompeia.

L'endemà d'haver arribat, va descobrir que les pintures havien estat fetes per Artemísia i li van ensenyar el petit taller que hi havia al pis de dalt de la casa. Totes dues hi tenien els quadres que havien pintat, la sala era plena de pinzells, cavallets, colors... Els quadres d'Artemísia eren olis grans, amb formes i colors sorprenents. Els de Laura eren petits quadres ingenus, escenes bigarrades i acolorides.

A la casa hi havia allotjada una altra hoste, Electra, una jove grega, d'Atenes, semblava “l'òval d'un dibuix net i perfecte com una partida de Bach⁵⁷”, es dedicava a recercar la vida del novel·lista Myrvilis per a la seva tesi.

Climent es passava els dies passejant per l'illa, visitant poblets i contemplant la bellesa del paisatge i del mar. A les nits, li agradava quedar-se a la casa per parlar amb Laura i, si podia, amb Electra. Les noies discutien sobre Renata Tebaldi⁵⁸ i Maria Callas⁵⁹, dues cantants apreciades. Laura solia escoltar, mentre feinejava, Tebaldi cantant una ària de *Les noces de Figaro*⁶⁰ i altres àries precioses.

Mentre Climent es passejava per Kleio, Mantamados, Thermi⁶¹...anava pensant en com podria construir el primer moviment del seu “Trio”, influït per l'antiga música bizantina.

Aquells pobles, aquells paisatges, la seva tranquil·litat i els seus espais més

⁵⁷ “*Artemísia*”, Anglada M.Àngels Ed. Columna. Frase p. 16

⁵⁸ **Renata Tebaldi** (1922-2004) va ser una soprano lírica italiana amb una llarga carrera professional, va actuar en teatres com l'òpera de Nova York, Chicago, Alemanya, Barcelona, París, Viena, Japó...

⁵⁹ **Maria Callas** (1923-1977) va ser una soprano lírica nascuda a Estats Units però d'origen grec. És considerada una de les millors cantants de la segona meitat del s.XX.

⁶⁰ **Les noces de Figaro** és una òpera composta per W.A Mozart entre el 1785 i 1786.

⁶¹ **Kleio, Mantamado, Thermi** són ciutats gregues de l'illa de Lesbos.

amagats va fer que mica en mica Climent se sentís molt còmode, amb ganes d'estar-se més a la torre i no fer gaires excursions, només anant a visitar llocs de Mitilene. Li agradava parlar amb Artemísia, ella li explicava els records de la seva infància, li parlava del seu fill Sandrino, parlant amb ella *“tot tornava a reviure: d'una manera semblant, el violí o la veu humana ens torna Mozart o Schubert”*. Un dia li va explicar d'on venia el nom d'Artemísia: un tiet seu que era galerista li feia de padrí i va ser qui li va triar el nom, com el de la pintora Artemísia Gentilleschi⁶² *“que va pintar el quadre de Judith, la dona que tallà el cap d'Holofernes, segons la Bíblia”⁶³*.

Cada dia trobava coses noves en aquella torre. Un divendres al matí la Laura no era a casa i Artemísia li va explicar que se n'havia anat a Pireu⁶⁴ a veure el seu marit, un mariner que quan feia escala a prop de casa aprofitava per veure la seva esposa. Aquell dia també el van informar que estava convidat al casament del fill de la infermera, convidava a tothom de la casa. Li va agradar anar-hi i poder acompanyar la vella pintora i Electra. Allà van ballar junts danses típiques gregues i Climent va acabar tocant el violí amb els músics grecs. Seguia les seves melodies i al final feia una cadència⁶⁵ nova i complicada i rebia els aplaudiments de tothom. Al matí havien anat a passejar pel poble i mentre el visitaven, Climent es va acostar a veure un monument que estava dedicat als fills del poble, morts pels nazis el 1943.

Quan tornaven cap a casa, en Climent va preguntar a Electra perquè no havia deixat acostar Artemísia al monument i ella li va explicar que la Laura li havia recomanat que no ho fes ja que l'Artemísia s'entristia pels mals records de la guerra. Climent li va explicar que s'interessava molt pels problemes del món que l'envoltava i li va dir que feia poc havia tocat amb l'orquestra d'Israel⁶⁶, en una

62 **Artemísia Gentilleschi** pintora del s. XVII romana. Se'n va anar a viure a Nàpols, no es va casar ni va tenir fills i per això es va dedicar només a la pintura. La seves obres són d'estil caravaggista.

63 Frase p. 30

64 **Pireu** ciutat del sud-est de Grècia situada a la riba del golf d'Egina.

65 **Cadència** és un passatge on el solista interromp amb un estil lliure, variat i fantasiós per demostrar el virtuosisme.

66 **Orquestra d'Israel** va ser fundada el 1936 pel violinista Bronislaw Huberman, jueu agafat pels alemanys. Molts dels seus músics eren d'origen jueu acomiadats de les orquestres europees. És una de les orquestres més importants d'Àsia i del món.

tournée,⁶⁷ i havia conegut molts músics que tenien un familiar mort a Auschwitz o, fins i tot, dos d'ells eren supervivents del camp.

Ja de nit, van arribar a casa, Electra va acompanyar a dormir l'Artemísia i Climent es va quedar al jardí llegint el llibre que li havia deixat Electra: “*La mestra dels ulls d'or*”, de Myrivilis. Més tard, com que no tenia son va decidir posar-se a estudiar teòricament la partitura del “*Quattuor per a la fi del temps*”⁶⁸, per tocar amb un clarinet, escrit per Messiaen en un camp de concentració alemany. El monument que havia vist aquell matí l'ajudaria a interpretar-la.

Una tarda, mentre visitava tot el que diuen les guies que s'ha de visitar de Mitilene, va entrar al monestir de Limonos i, amb el permís dels monjos, va transcriure “*algunes músiques dels himnes i antífones, antics i d'una gran bellesa*”⁶⁹.

Una tarda quan tornava de Limonos, Artemísia li va preguntar si podria posar⁷⁰ per a ella mentre tocava el violí i en Climent va acceptar. No calia que s'estigués immòbil mentre ella el pintava, podria tocar el violí i enraonar, va decidir que interpretaria el “*Poema*” de Chausson⁷¹. La pintora volia el quadre per completar una sèrie de teles que rebien el nom “*Illa de música*” que formarien part de l'exposició d'aquell hivern juntament amb els quadres de “*Jardins desolats*”. Cada dia li tocava la peça que la pintora li demanava, partites de Bach, parts solistes de Vivaldi...al cap de pocs dies ja el tindria acabat i ell el podria veure sencer abans de marxar de la seva estada a Mitilene.

Al cap d'uns dies, Artemísia va donar el quadre per acabat i amb una mica d'humor els va fer pujar tots tres a dalt l'estudi. Tenia el quadre cobert amb una cortina i la va descórrer amb solemnitat. A tots tres, els va agradar moltíssim.

67 **Tournée** és una gira artística per fer propaganda en diferents ciutats.

68 **Quattuor pour la fin du temps** quartet per a violí, piano, violoncel i clarinet escrit al 1940 quan el compositor era presoner dels alemanys. Està inspirada en el cristianisme i en la seva passió pels ocells. Va ser estrenada dins el camp, davant dels seus companys i soldats. La seva música inclou ritmes arcaics de l'antiga Grècia i hindús.

69 Frase literal p. 49, potser ho va fer per ajudar a compondre el seu “Trio”

70 **Posar** en el camp de la pintura significa fer de model al pintor.

71 Ernest **Chausson** (1855-1899) va ser un compositor francès de l'època romàntica. La seva obra rep la influència de Franck i Wagner. No va escriure gran quantitat d'obres però les més famoses són el *Poema* per violí i orquestra, la *Simfonia* i l'òpera de *Le roi Arthus*.

La mateixa nit Climent i Electra van decidir sortir una estona i van anar a Thermi a ballar. Quan ja tots dos estaven cansats del brogit i d'aquella música dislocada, l'Electra li va proposar anar a veure una festa de balls i danses tradicionals. Van anar a un poble molt a prop de Thermi a veure els balls de música antiga, moltes d'elles vingudes d'Anatòlia. Ells no van participar dels balls, només els miraven i escoltaven els instruments típics com el buzuki, el violí, l'acordió, la baglama⁷². Ho ballaven amb ritmes lents com si fossin danses rituals. Més tard van decidir marxar cap a la Vil·la Artemísia i aquella nit la van passar junts, a l'habitació de Climent.

L'endemà al matí, quan en Climent es va llevar Electra ja no hi era, segurament havia marxat amb la primera llum del dia. Va baixar a baix a esmorzar i la Laura li va donar un paper que Electra havia deixat per ell *“Adéu, amb amor, Electra”*⁷³. Se n'havia anat a Sycamaia on encara havia de fer unes entrevistes pel seu treball i a ell només li quedaven tres dies per acabar les seves vacances a l'illa, així doncs, aquella havia estat l'única nit que podien haver passat junts.

El matí següent la Laura i en Climent van decidir anar a visitar el monestir de Sant Rafael, *“un dels llocs sants de l'Egeu, dedicat a uns màrtirs assassinats pels turcs”*⁷⁴. Allà la Laura va explicar-li la veritable història de Sandrino, el fill d'Artemísia.

El noi havia mort de jove, als vint-i-un anys, i Artemísia no ho havia acceptat. Després de la seva mort, la dona havia patit una estranya malaltia que li havia fet oblidar, una forma d'amnèsia, una defensa inconscient contra l'ansietat. Els metges no sabien ben bé si els records s'havien perdut o s'havien amagat a l'inconscient, i tot feia pensar que era això últim, ja que l'Artemísia a través de la seva pintura reflecteix un rastre d'aquest record. En Sandrino, feia alpinisme, jugava a tennis, era bon estudiant i bon dibuixant i estudiava arquitectura, era ros i tenia un cos fort i bell.

A Sandrino l'havien assassinat a Roma, la primavera del 1944. Assassinat “per fer

⁷² **Buzuki i baglama** són instruments de corda típics grecs. Tenen el cos en forma de pera i formen part de la família de llaüts de màstil llarg. Són similars a la mandolina, i el so del buzuki és metàl·lic i agut.

⁷³ Frase literal p. 62

⁷⁴ Frase literal p. 63

número”, per arribar a la xifra de tres-cents trenta italians afusellats⁷⁵”. En van matar tres-cents trenta-cinc a les Fosses Ardeatines⁷⁶. A Sandro l'havien agafat per uns papers de propaganda resistent i va ser trobat per un grup de les SS. Laura li explicava tranquil·la, confiava en Climent i ja tenia pensat explicar-li. Havia vist el retrat que li havia fet Artemísia i havia vist que era un home discret, sensible, ja que els quadres de la seva tieta mai l'enganyaven.

L'agonia pitjor va ser la incertesa li va dir la Laura. A la nit Sandro no havia tornat a casa i l'endemà al matí ja se sabia la notícia de l'atemptat. Una noia, amiga d'en Sandro i simpatitzant del Partit de l'Acció com ell, els havia dit que segurament el trobarien ja que només repartia propaganda contra l'antisemitisme⁷⁷. Però de seguida van veure les llistes dels qui havien matat, i en Sandro hi figurava, tot i això no sabien on era el seu cos. Laura havia guardat tots els retalls de premsa on s'havia parlat de la desgràcia i hi deien que havien mort amb dignitat i coratge.

Els quadres d'Artemísia representaven la seva vida, un es deia “L'incendi de la Via Appia” i tenia un sentit clar: *“el vermell tacava els xiprers i no com si fos el capvespre, sinó la immensa taca de tots els temps, del riu que rega la història del nostre segle⁷⁸”*. Després de l'explicació de Laura i de veure les fotografies i diaris que ella guardava, va voler posar-se a estudiar, però ja era massa tard per tocar, així que va agafar la partitura de Messiaen, que havia escrit amb la mort a la vora, i la cantava per dins. La Laura, ja a la seva habitació, escoltava amb la radiocassette, cançons populars de l'illa.

Ja tenia quasi tot l'equipatge a punt, va endreçar el calaix de fotografies de la Laura i va ficar-se al llit, de cop la porta de l'habitació es va obrir. Va sortir del llit i tenia Electra als seus braços. La noia havia acabat la feina i l'havia enyorat i va decidir tornar per veure'l i per acomiandar-se'n com calia.

L'endemà, l'Electra li va preparar un comiat per a ells dos sols, van anar a sota unes alzines, en un corriol que devia portar a un hort que ja no es conreava.

⁷⁵ Frase literal p. 78

⁷⁶ **Fosses Ardeatines** el 24 de març de 1944 a Roma hi va haver una massacre on 335 civils italians van ser assassinats per les tropes d'ocupació alemanyes nazi.

⁷⁷ **Antisemitisme** significa anar contra els jueus com a grup ètnic.

⁷⁸ Frase p. 78

Envoltats d'arbres van dinar el que Electra havia preparat, i encara hi havia una altra sorpresa: Electra l'havia gravat mentre ell tocava el "Poema" de Chausson i la música els va acompanyar.

A la tarda va acomiadar-se de Laura, d'Artemísia i d'Electra i se'n va anar cap a l'aeroport per anar-se'n cap a París. Des de l'avió pensava amb la Laura i l'Artemísia, recordant el retrat de Sandro, va agafar un paper on havia començat a escriure el seu trio. *"Potser és per això que els qui l'escolten troben una estranya tristesa al segon moviment..."*⁷⁹

5.3 "La daurada parmèlia i altres contes"

5.3.1 Resum "Concert Inacabat"

Aquesta història forma part del conjunt de narracions breus del llibre *"La daurada parmèlia i altres contes"*.

Els fets passen durant el concert del prestigiós conjunt instrumental *I Musici*, celebrat en una església. El narrador explica les peces que toquen i com les interpreten perquè té moltes ganes d'escoltar-los. A la mitja part del concert hi ha un imprevist, la sala es queda totalment a les fosques i ningú sap el per què. A l'església hi havia una creu molt valuosa, el mossèn de l'Abadia en tenia molta cura, algunes persones del públic pensen que la volen robar, però no havia estat aquest el motiu de l'apagada.

Quan es tornen a encendre els llums ha de començar la segona part del concert però durant l'apagada roben el violí i el violoncel, dos Stradivarius molt valuosos. Els havia fet robar el narrador de la història, un col·leccionista apassionat i obsessionat per apartar de totes les mirades aquells instruments tan apreciats.

5.3.2 Buidat

La història se situa a l'església de l'Abadia, suposadament a la de Vilabertran coneguda ja d'altres narracions. S'hi celebra l'última actuació, dins del Festival Internacional de Música i el grup encarregat de cloure el festival és *I Musici*⁸⁰. El

⁷⁹ Frase final p. 87

⁸⁰ **I Musici** és una agrupació d'amics músics italians formada per sis violins, dues violes, dos

narrador de la història sembla meravellat de veure'ls i té moltes ganes d'escoltar-los ja que són músics d'alt nivell i toquen amb instruments magnífics *“d'una sonoritat plena, vellutada i rotunda⁸¹”*. Va arribar molt d'hora al lloc de l'acte i abans no van començar parlava amb els coneguts que s'anava trobant. També va parlar amb el mossèn Ramon, el de l'Abadia que, com sempre, estava preocupat per la seguretat de la joia que es guardava dins l'església. Era una famosa Creu de plata i pedres precioses d'un art inigualable.

El conjunt instrumental va interpretar el *“Concerto”* de Vivaldi de manera *“esplèndida, sense una croma diferència en l'afirmació, sense ni una nota perduda⁸²”*. Aquella nit, el públic va tenir l'oportunitat de sentir a tocar l'agrupació I Musici juntament amb l'excel·lent violinista Salvatore Accardo que *“tocava amb una tècnica invisible i perfecte i una sensibilitat lluminosa, plena d'alacritat. A més a més tenia un violí excel·lent, un Stradivarius de so profund, dòcil i pur instrument entre les mans àgils de l'italià⁸³”*. Tots els músics junts s'entenien perfectament, amb moviments quasi imperceptibles.

Després de la mitja part, tocava escoltar un concert de Marcello⁸⁴ però hi va haver un canvi en la programació, perquè Accardo ho desitjava, i van començar tocant el *Concert per a violí i orquestra en re menor* de Johann Sebastian Bach. Aquella part havia d'acabar-se amb el concert de Boccherini⁸⁵ per a violoncel, però no va ser així.

De sobte, la sala de concert es va quedar completament a les fosques. Els músics van continuar tocant de cor els últims compassos de Bach però al cap de poc van haver de deixar de tocar. El públic començava a sospitar ja que podia haver estat una avaria, a causa de l'excés de llums encesos, o també, un sabotatge provocat

violoncels, un contrabaix i un clavecí. Interpreten, principalment, peces de compositors italians del *settecento*. Sovint han rebut col·laboració de Salvatore Accardo, entre altres grans violinistes.

81 *“La daurada parmèlia i altres contes”*, Anglada M. Àngels. Edicions 62, Butxaca. Frase literal p. 50.

82 Frase literal p. 52

83 Fragment literal p. 52

84 Benedetto **Marcello** (1686-1739) va ser compositor, escriptor, advocat i mestre italià. Va compondre obres de música sacra, oratòries, cantates, sonates, concerts, simfonies...

85 Luigi **Boccherini** (1743-1805) va ser un compositor i violoncel·lista nascut a Itàlia però amb nacionalitat espanyola. Va compondre peces per quintets, quartets i trios de corda i sonates per a violoncels i baix continu.

per robar la Creu amb pedres precioses. Tot i que la peça era massa coneguda i invendible, sempre hi podien haver col·leccionistes rics i obsessionats que volguessin contemplar-la sols i possessivament.

Algú va encendre una llanterna i un capellà va encendre els ciris de l'altar. El narrador es va dirigir cap a la capella lateral on es guardava la Creu, per sort continuava brillant al seu lloc. Els llums ja s'havien encès i tothom respirava tranquil, ja que només havia estat una avaria. Però es continuava sentint un guirigall de crits i exclamacions dels músics. Els organitzadors del Festival hi van córrer per saber per què no sortien a l'escenari. El president de les Joventuts Musicals, el conseller de Cultura i un policia van pujar al presbiteri⁸⁶ i van fer callar tothom, els van obligar a seure, van tancar les portes de l'església i van explicar el que havia passat. Havien robat el violí i el violoncel, tots dos de Stradivarius, dels dos músics solistes. *“El violí era datat del 1700, tenia una sonoritat esplèndida i un to de vernís càlid, inimitable i misteriós. El violoncel, que Stradivarius n'havia construït molt pocs, era una mica més petit que els normals i cantava amb veu profunda, potent, vellutada i penetrant alhora⁸⁷”*. A dins dels instruments posava *“Stradivarius Cremonensis me fecit 1702”*, el segell d'autenticitat.

Al final de la història es resol l'entrellat. El narrador és qui fa espoliar els dos instruments dels músics. És un col·leccionista apassionat i obsessiu que desitja apartar de totes les mirades aquells instruments. Se sent orgullós del que ha fet i acaba dient: *“ja veieu que no sóc pas una persona de mals sentiments. Ara estic pensant en una altra operació, mentre toco, al meu soterrani insonoritzat, el primer temps d'un concert de Vivaldi, que ningú escolta, ningú més que jo⁸⁸...”*

5.3.3 Resum “Fanny H.”

El conte forma part del conjunt de narracions breus del llibre *“La daurada parmèlia i altres contes”*.

La narradora és col·leccionista de partitures originals. Un dia, la Monsterrat, la

⁸⁶ **Presbiteri** és l'espai d'una església que envolta l'altar major, situada al fons de la nau central i reservada als clergues.

⁸⁷ Explicació p. 57

⁸⁸ Frase final p. 57

seva massatgista, viatja a Berlín perquè ha d'ajudar a l'Uwe a buidar la casa de la seva mare i allà n'hi troba dues i les hi regala.

Una de les partitures és un lied del compositor Felix Mendelssohn, l'altra també és per a cant i piano i està signada amb el nom de Fanny però la narradora no sap qui és.

Com que té ganes de saber a qui pertany la partitura comença a recercar i demana ajuda a la seva amiga Maria Dolors. Ella sabia qui era i li deixa un llibre on surt una fotografia de la compositora i tota una explicació. La Fanny formava part de la classe social alta, era l'esposa del pintor Wilhelm Hensel i finalment va saber que era la germana de Felix Mendelssohn. Va ser una brillant compositora, però com que era dona, no va poder compondre amb tota llibertat i les seves composicions no van ser editades fins anys més tard de la seva creació.

5.3.4 Buidat

La història comença a l'any de l'enderrocament del mur de Berlín, quan la Montserrat i l'Uwe van a la ciutat per recollir les coses que havien quedat a casa de la mare d'ell. La Montserrat l'anomenava "Frau Musika" (senyora música) perquè aquest art era la raó de la seva vida, era una excel·lent pianista i professora.

La Montserrat és la massatgista de la narradora de la història i un dia mentre li està fent un massatge, li regala unes partitures que havia trobat a Berlín.

Són dues partitures antigues, amb l'autògraf del compositor, que havia trobat a la casa i li va explicar com havien arribat a les mans de "Frau Musika". La dona les havia sostret d'una foguera plena de llibres i partitures de jueus o enemics dels nazis, l'any 1938, i va tenir la sort de no ser detinguda.

La narradora les agafà i va veure que una de les partitures portava la signatura de Felix Mendelssohn⁸⁹ i era una cançó del cicle *Italien*, per a cant i piano. L'altra partitura també era per a cant i piano estava firmada per una compositora, però

⁸⁹ **Felix Mendelssohn** (1809-1847) va ser un compositor, pianista i director d'orquestra alemany de l'època del romanticisme. Va escriure simfonies, concerts, oratoris, peces per a piano, cambra...

totalment desconeguda per la narradora. El títol era “*Schwanenlied*”⁹⁰ i estava signada amb el nom de Fanny. De seguida que va arribar a casa la va tocar al piano, que havia estat afinat per l'Aventin⁹¹. Era una partitura d'època romàntica i la lletra era de Heine⁹².

Com que era col·leccionista de partitures podria complementar la col·lecció formada per: “*Les fulles seques*”⁹³, d'Enric Morera⁹⁴; “*Simfonia*”, de Juli Garreta⁹⁵ i “*L'emigrant*”⁹⁶ firmada per Amadeu Vives⁹⁷, ara hi podria incloure la cançó del compositor alemany i la primera partitura d'una dona.

Volia esbrinar qui era aquella compositora i va pensar que ho demanaria a la seva germana Enriqueta o a una amiga, la Maria Dolors. Una tarda que va baixar a Barcelona va anar a veure la Maria Dolors i li va preguntar. Ella sabia qui era la Fanny i li va donar un llibre perquè en pogués treure informació. Hi va trobar una pintura molt bonica de la compositora pintat per a l'alemany Wilhelm Hensel que més tard va saber que era el marit de la Fanny. Llegint aquella explicació va saber que la noia formava part d'una “*elevada posició social, incompatible per a una professional de la música, atesa a la seva condició de dona*”⁹⁸. En el llibre també hi va trobar una carta escrita el 1836 on deia que Fanny era massa dona per ser compositora, ella havia de pensar en els seus deures com a esposa i mare abans de preocupar-se per la música que això podria fer torbar la seva tranquil·litat. Tot i això, no va deixar de compondre. Després dels sopars, les visites, les audicions, el seu fill Sebastià i després que el seu marit s'adormís, ella es llevava i es posava a escriure cançons, tríos i sonates, ho feia a tots els llocs on viatjava perquè el seu marit hi exposava: Berlín, Leipzig, Londres, Milà, Venècia, Florència, Roma⁹⁹.

90 “*Schwanenlied*” Lied compostat per Fanny Mendelssohn op. 1 n. 1, lletra de Heine.

91 **Aventin** afinador del piano de la casa dels Anglada d'Abadal de Vic.

92 Christian Johann Heinrich **Heine** (1797-1856) va ser un poeta i assagista alemany de l'època del romanticisme.

93 “*Les fulles seques*” és una sardana coneguda com també “*La santa espina*”, “*L'Empordà*”...

94 **Enric Morera** (1865-1942) compositor i músic català de l'època del Modernisme. Va compondre concerts, corals, música escènica, òperes, sardanes, obres teòriques musicals i unes memòries personals.

95 **Juli Garreta** (1875-1925) va ser un compositor català de sardanes molt important ja que va difondre aquest estil amb les seves originals composicions.

96 “*L'emigrant*” obra coral de gran repercussió popular composta expressament per l'Orfeó Català.

97 **Amadeu Vives** (1871-1932) compositor català autor de cançons, sarsueles i òperes. Juntament amb Lluís Millet va fundar l'Orfeó Català.

98 “*La daurada parmèlia i altres contes*”, Anglada M.Àngels. Edicions 62, Butxaca. Fragment literal p. 73

99 Són ciutats de gran importància cultural al llarg de la història del s. XIX.

Finalment, quan tornen a Berlín, Fanny decideix publicar algunes peces.

Aquestes partitures van perdurar i són algunes les que Frau Musika va rescatar del foc. Tot i això, les seves cançons podien haver estat atribuïdes a un altre i el seu talent restava clos.

Fanny era la germana de Mendelssohn i sota de la fotografia del llibre deia: *“Fanny-Cecília Mendelssohn, morta el 14 de maig de 1847. Fèlix Mendelssohn, mort el 4 de novembre de 1847, la vida els separà. La sang, la música i la mort els van unir.”*¹⁰⁰

5. 4 “El violí d'Auschwitz”

5.4.1 Resum

“El Violí d'Auschwitz” és la novel·la més famosa de Maria Àngels Anglada, escrita d'una manera serena i propera, no pas agressiva, sobre la crueltat dels camps de concentració nazis. El llibre explica la història de Daniel, un jueu de Cracòvia tancat en un camp d'Auschwitz.

Daniel era luthier i enmig de les inhumanitats i les injustícies que es viuen en els camps, està obligat a construir un violí pel comandant Sauckel. Durant els matins treballa en el seu instrument i a les tardes ha d'anar a la fàbrica com la resta de presos.

Dins el camp coneix a Bronislaw, un violinista que toca pel comandant i que treballa dins a casa seva; aquest és l'únic que l'informa sobre què fa el comandant i intenta descobrir quan s'ha d'acabar el violí que és el que més els preocupa i els fa patir més. Finalment, acaba el violí i Bronislaw el toca amb el seu grup, davant del comandant i els seus amics que li aproven el violí i els lliure de la mort al camp de concentració però cada un per camins diferents i perden el contacte.

Bronislaw se'n va a viure a Suècia on intenta oblidar tot el que havia viscut tot i que continua tocant el violí. Mai es mou del país que l'ha acollit tot i que mai oblida els seus amics i companys.

¹⁰⁰ Frase final p. 74

Al cap de molts anys d'haver sortit del camp, li preparen una festa a casa seva i s'hi troba un trio que li fan un concert privat. Els músics són Gerda, Virgili i Regina que interpreten el Trio de Mitilene de Climent Moragues, convidat a la festa i exalumne seu. Bronislaw ho reconeix de seguida, Regina tocava amb el violí que havia construït Daniel. Ella li va explicar que era la filla adoptiva de Daniel i que un mecànic que hi havia al camp amb ells havia aconseguit el violí de Daniel i li havia regalat abans que ell morís. Durant la guerra, ella havia viscut amb Rudi, qui l'havia cuidat i havia après a tocar el violí i encara continuava.

Bronislaw va estar molt content d'haver conegut Regina perquè li havia tornat el seu company i amic Daniel i ara ja podia acabar de viure els seus últims dies més tranquil.

5.4.2 Buidat

És un llibre que explica els fets d'una manera versemblant on l'autora defensa i explica la resistència dels refugiats dels camps de concentració davant d'unes adversitats terriblement inhumanes i, actualment, inimaginables.

El llibre comença el desembre de 1991, dos-cents anys després de la mort de Mozart.

El narrador és un violinista que ha acabat un concert i abans d'adormir-se recorda el que ha interpretat. El seu grup ha tocat a Cracòvia, a l'auditori anomenat "Casa Veneciana". A la primera part, el pianista Virgili Stancu ha tocat els *preludis de Chopin*¹⁰¹ i en la segona part aquest i el violinista, el narrador, toquen la *Sonata en Mi bemoll* de Mozart dedicat a Regina Strinasacchi¹⁰². Després d'aquesta interpretació, l'orquestra ha interpretat la Simfonia Concertant KV 364, també de Mozart. El narrador durant aquesta interpretació s'havia fixat molt en el so del primer violí solista, vellutat i ple, tocat per una dona ja gran. El seu color era d'un vermellós fosc, per tant no era pas un violí dels mestres de Cremona. Creia que podria ser un violí de l'antiga escola polonesa o bé una obra alemanya o tiroleesa,

¹⁰¹ **Preludis de Chopin** són vint-i-quatre composicions per a piano, són peces breus cadaun escrit amb una tonalitat diferent.

¹⁰² **Regina Strinasacchi** (1761-1839) va ser una de les poques dones músics de l'època, va ser una virtuosa violinista que va conèixer a Mozart i aquest li va dedicar la *Sonata en Mi bemoll* i la van tocar junts en públic.

un Klotz, un dels millors luthiers alemanys del s.XVIII.

L'endemà del concert, a l'Escola Superior de Música va parlar amb Regina, la violinista solista, i li va explicar d'on venia el seu violí: era d'herència familiar, construït pel seu oncle Daniel, tenia les mateixes mides que els Stradivarius i ella se l'estimava molt. Després, el violinista va fer una classe magistral a l'Escola i seguidament van escoltar l'audició dels alumnes grans de corda. Van interpretar l'*Intermezzo de Penderecki*¹⁰³. Tot seguit, van assistir a la festa de l'escola, però, Regina se'n va cansar i el violinista, que segurament és Climent Moragues, es va oferir a acompanyar-la a casa.

Ella el va convidar a pujar i a prendre un te, al cap de poca estona, i sense haver parlat gaire, es van posar a fer música, ell al violí i la dona al piano, que tampoc ho feia gens malament. Quan l'home va marxar de casa de Regina van quedar per sopar l'endemà mateix, a l'hotel on s'allotjava amb els membres del seu trio, Gerda i Virgili. Regina es va entendre molt bé amb Gerda, la violoncel·lista i entre els tres van decidir convidar-la a Holanda, a fer una petita gira de concerts. Ella va acceptar anar-hi i Climent decideix que ella tocarà la part de violí de l'*Arxiduc*, de Beethoven. Regina dóna uns papers a Gerda perquè els doni al violinista, allà explica la veritable història del seu violí.

Al cap de pocs dies es van acomiadar de Regina, ja que el trio havia d'acabar la seva gira a Varsòvia i Gerda i Virgili marxen cap a Amsterdam i ell cap a París.

A partir d'aquí la novel·la ens explica el que diu en els papers que dóna Regina al violinista. El llibre es divideix en 8 capítols dels quals al principi de cadascun hi ha una petita explicació sobre dades o informacions dels camps de concentració. Per exemple el formulari per a càstigs i assots, les mesures de seguretat...

La història parla de Daniel, un jueu tancat al camp de concentració dels Tres Rius, camp que depenia d'Auschwitz¹⁰⁴. Vivien en condicions infrahumanes, era l'hivern i no es podia suportar el fred que feia, anaven mal vestits, amb robes primes,

103 Krzyztof **Penderecki** (1933) és un compositor i director d'orquestra d'origen polonès. En les seves obres es nota la influència de Webern, Boulez o Stravinsky.

104 **Auschwitz** va ser el conjunt de camps de concentració i extermini del règim Alemany nazi durant la Segona Guerra Mundial.

brutes i velles, el menjar hi era escàs i passaven amb només un plat de sopa de naps al dia i els dijous patates cuites amb pela. Els càstigs aplicats eren molt durs i difícils de sobreviure a tots els maltractaments i condicions de vida, ja que en la cel·la dels càstigs el menjar encara era més escàs, tan sols unes llesques de pa.

Daniel els havia dit que era fuster i ebenista i per això l'havien posat a treballar en la construcció d'un hivernacle on el comandant del camp, Sauckel, hi volia plantar gladiols i camèlies. En realitat, ell era luthier però va pensar que no els faria cap servei i per això va contestar com a fuster. Daniel encara era una mica afortunat ja que treballava a la casa del comandant i tenia una hora de descans durant el matí, els altres presos tan sols mitja.

Quan no els castigaven dormien en barracots agrupats per presos i dormien en llitotxes, els càstigs els passaven en cel·les fosques i eren més incòmodes que els barracots, amb llits molt curts per l'alçada dels homes i rebien molts assots.

L'ofici de luthier l'havia après del seu pare, des dels catorze anys que hi treballava. Per construir els seus instruments utilitzava una fusta tallada de més de cinc anys, d'abet i d'erable. Moltes vegades en el camp somniava que tornava a ser al seu taller, envoltat dels seus instruments, somniava amb els punts més delicats de la seva feina, la col·locació de l'ànima, una petita peça feta d'abet, d'aigües fines i espesses, posada just darrera de la pota dreta del pontet...

Cada dia notava més el seu cansament en el *lager*¹⁰⁵, els dies se li feien llarguíssims i havia vist morir, per malaltia, o per desesperança a molts dels seus companys. Ell era jove i no volia morir-se, intentà encoratjar-se, volia lluitar contra la mort un quant temps.

Una tarda arribà molt cansat al seu barracot i va veure que havien portat presos nous per suplir les baixes, el noi que li van posar al costat de la seva llitera era un mecànic del mateix carrer on vivia abans. En Daniel va sentir pena de veure'l allà, prim i demacrat, igual que la resta, però aquest li va portar una alegria. L'Eva, la seva esposa, vivia relativament bé: menjava cada dia bones llesques de pa, sovint amb mantega o margarina. El mecànic també li havia dit que la seva neboda

105 **Lager** manera d'anomenar els camps de concentració

petita, Regina, s'havia salvat del ghetto¹⁰⁶ gràcies a un oficial alemany que havia tret molts nens en caixes de roba. Ara la nena era a casa d'un músic alemany client de Daniel, en Rudi, que estava casat amb una cosina llunyana del luthier. Vivien fora de Cracòvia i li havien fet tots els papers aris per fer-la passar per neboda seva.

Un dia mentre en Daniel treballava es va adonar que celebraven una festa a casa del comandant. Hi havia vist entrar tres músics, també presos, però que anaven ben vestits, segurament obligats a tocar, ja que, al Monstre¹⁰⁷ li agradava la música i ell mateix tocava, no pas malament, el violí. També hi va veure entrar Rascher, el metge cruel del camp, acompanyat d'un amic desconegut. A la festa segur que també hi hauria dones i vi bo. De sobte va notar una mà a la seva espatlla i li van dir: “*Vés a la casa de l'Sturmabführer*”¹⁰⁸. S'hi va dirigir de pressa i amoïnat. Des del carrer sentia la música del trio, i de cop, uns crits alarmants del comandant. Sense pensar-s'ho va entrar a la sala, sense demanar permís. Aviat es va adonar del que havia acabat de fer, va veure el violí, la cara blanca de Bronislaw¹⁰⁹, el músic, el dit acusador de Sauckel, i tot i això, no va recular. Es va quadrar, saludà i digué:

–“*No és culpa seva, senyor. El violí té una esquerda a la tapa harmònica. Jo el puc arreglar*”¹¹⁰.

El comandant no es va enfadar del tot, ja que li havia dit que podria arreglar l'instrument. Daniel va agafar el violí i els va explicar el que li havia passat. El comandant després de parlar un moment amb el metge i el seu amic va decidir no castigar el Daniel si és que li podia tenir el violí arreglat per l'endemà al matí. Si no, el càstig podia ser molt dur.

Aquella nit, sense poder sopar, se la va passar arreglant l'instrument, tancat en un

106 **Ghetto** barri reservat a un grup de persones amb una ètnia, una cultura i potser una religió concreta. És una manera separatista de dividir els barris d'una ciutat. Durant la Segona Guerra Mundial, en el ghetto de Cracòvia es van separar les persones que podien treballar de les que havien de ser executades.

107 **Monstre**, Porc, Enemic, Tirà...són els noms que els presos diuen als kapos o comandants que tenen.

108 Frase literal de la pàgina 46 del llibre “*El violí d'Auschwitz*” de M. Àngels Anglada, ed. Columna.

109 **Bronislaw** és el nom del violinista però també el nom del fundador de l'Orquestra d'Israel, esmentat en el llibre d' *Artemísia*.

110 Frase literal de la p. 47

dels tallers amb la presència d'un vigilant malhumorat que s'adormí aviat.

L'esquerda era poc fonda i no en sortia cap estellicó. Va trobar dos cilindres llisos i disposava d'un aiguacuit¹¹¹ bo, amb grumolls. El va escalfar en un fogonet, mirant que no li quedés espès. Aquella nit se sentia altra vegada ell, d'ofici violer.

Va untar tota la vora de l'esquerda, per les dues bandes, molt a poc a poc va fer que la cola es fiqués ben bé a dins. Va aconseguir que les aigües de la fusta coincidissin i l'esquerda va quedar ben closa. Amb el cargol d'aplar, va posar, a sota, dos tascons, i els va enroscar a la mesura exacta. Sabia que havien de passar unes quatre hores perquè la cola s'assequés bé, la resta de la nit la va dedicar a vetllar l'instrument. L'endemà al matí va presentar-se al recompte i va anar a esmorzar, després va tornar a la feina del taller i va esperar que el cridessin per anar a veure el comandant. Aquest, després d'examinar el violí va provar de tocar-lo, li va aprovar i el va fer fora, sense castigar-lo. Al violinista sí que l'havien castigat, per negligència. El Monstre castigava sense seguir cap mena de lògica i no tenia compassió a l'hora de fer-ho.

El comandant li va ordenar construir-li un violí, “com si fos un Stradivarius” li havia dit. Li va facilitar un munt d'eines, fustes i peces i va triar el que necessitaria. Durant els matins construïria el violí, a les tardes, com tots els altres presos havia d'anar a la fàbrica d'una sucursal de la I.G Farben. No havia pogut preguntar res i el que més li preocupava era que no sabia quan de temps tenia per construir-lo.

Ja tenia les dues peces que havien de formar la tapa del violí encolades. Feia servir fusta d'avet d'Hongria, havia escalfat les vores de la fusta perquè l'aiguacuit que feia servir n'impregnés tots els porus i ara havia de marcar la forma exacta que calia donar-li. Va agafar la serra de vogir¹¹² i començà a serrar, una de les feines més difícils, sobretot pels novençans. Però les mans de Daniel tenien memòria i per ell ja no ho era. Aquell violí l'ajudava a sobreviure en el camp. S'havia hagut d'acostumar a treballar observat pels kapos del taller i també a les eines noves, a les gúbies¹¹³ i ribots, els seus raspalls... A més del violí, també li

111 **Aiguacuit** és una cola animal constituïda per gelatina impura. S'utilitza com a adhesiu.

112 **Serra de vogir** és una eina que serveix per tallar corbes de formes especials. És delicat de fer perquè la fulla de tall es trenca fàcilment.

113 **Gúbia** eina que serveix per donar forma precisa a un tall.

feien arreglar altres instruments de les orquestres que els Enemies tocaven en les seves festes.

Havia triat moltes eines per s'assegur-se tenir-ne moltes, per si n'esguerrava alguna o per a futures reparacions. També es va quedar dos arquets, un per arreglar, i l'altre que semblava nou, va agafar cordes entorxades i fusta de sicòmor i de banús pel filetejat, tires tallades per als riscles i tres ànimes ja fetes. També disposava de gomes, coles líquides i granulats.

S'havia passat dies concentrat en el violí i estava cansat de la feina a la fàbrica, amb tot no s'havia adonat que el dia s'havia allargat i començava la primavera. Ara ja començava a tenir polit el violí i rebaixava l'interior, com l'art dels poetes.

Com que havia de tenir les mides d'un Stradivarius la part central de la tapa era prima, de quatre mil·límetres i mig, tot i que ell normalment les feia de cinc. Les vores en farien tres. Així el so seria més ple perquè sinó els instruments amb les parets massa gruixudes tenien un so apagat. Aquell dia entraren al taller Sauckel i Rascher, els dos Monstres més terribles. Ell continuava la feina, se sentia pressionat, no treballava amb normalitat però havia de seguir sense parar. Li van preguntar com anava el violí, sense cap to de burla i ell va contestar que anava bé. Se'l van quedar mirant una estona. Mentrestant va començar a aplanar el mànec amb el ribot, va mirar-se la plantilla per resseguir el dibuix del perfil del mànec fins a la forma arrodonida del cap. Finalment, els comandants van marxar sense pegar ni castigar ningú del taller. L'endemà hauria de reforçar els tasconets i polir tot l'interior amb paper de vidre, fent que les vores quedessin arrodonides.

Un nou kapo, més venal que els altres li va donar, per sota mà, un pot de pomada, amb l'esperança que li curaria les mans. Realment li va servir; al cap d'uns dies ja no tenia les mans tan tallades.

Li semblava que mai li dirien el termini màxim per acabar l'instrument però va saber que fins que no l'acabés no el traurien del taller, ja que Sauckel feia col·lecció d'instruments. Ja havia acabat el mànec i estava afegint la barra harmònica a la tapa. *“Comprovà les vetes de la tira d'avet, i situà la barra de manera que coincidissin exactament amb les de la tapa; en provà la posició, per*

*tal que seguís la direcció que tindrien les cordes greus*¹¹⁴”. Havia aconseguit un bon resultat. Va ajustar la peça encolada i hi va posar cinc pines. Es concedí un descans esperant que l'aiguacuit s'assequés. S'adormí tot pensant en Regina i Eva, i el fuster que treballava al seu costat el va despertar furtivament però ni cap altre company ni el kapo se'n van adonar.

S'havia fet molt amic de Bronislaw, el violinista que havia salvat la nit a la casa del Comandant. Parlaven sovint ja que treballava a la cuina de casa el Monstre i a vegades sentia les converses que tenien, així sabien notícies noves. Bronislaw es va assabentar que Sauckel i Rascher havien fet una juguesca amb el violí. Si l'acabava, en un temps que desconeixia, i sonava bé, el metge hauria de pagar una caixa de vi de Borgonya al comandant, en cas contrari, Sauckel li donaria la vida del luthier. Daniel es va quedar paralitzat en sentir això i volia cridar però el seu amic el va abraçar i el va tranquil·litzar dient-li que ho aconseguiria. Confiava en que el so del violí seria bo i ell s'encarregaria de tocar-lo. Però s'havia de concentrar molt en la construcció i no es podia ferir les mans a la fàbrica, ja que no hi podia haver cap defecte. El violinista intentava continuar els assaigs amb els del seu trio, tot i la poca estona que tenien sempre l'aprofitaven.

La construcció del violí continuava, el va agafar amb les mans i va veure que realment havia fet una gran obra, les mides eren *355 mm de llarg, els pits 165, la cintura 115, les cuixes 205*. Era la manera que ell tenia per expressar les formes de l'instrument. Però encara hi faltava feina per fer, el filetejat, l'acabat del mànec, el claviller, l'ànima...i també trobar el vernís adequat abans de muntar el violí. *“Havia de pensar en l'artista, no en el comandant, que no se'l mereixia*¹¹⁵”. Li costava molt resistir a la pressió del camp, però el dia que va veure a arribar nous presos va pensar en la sort que tenia de ser viu ja que ja havia perdut molts companys.

El luthier acaba el violí i el presenten davant del comandant i els seus amics.

“El violinista començà, sol, el tema lent i ritmat de la melodia; l'arquet es movia,

114 Paràgraf literal p. 83

115 Frase literal p. 102

*segur, aviat s'hi ajuntà l'acompanyament del violoncel, molt simple*¹¹⁶. Bronislaw havia triat tocar el tema amb variacions de la “*Follia*” d’Arcangelo Corelli¹¹⁷, la versió d’Hubert Léonard. En comptes de piano ell va arranjar-ne el baix per ser tocat amb violoncel. L’havia triat “*perquè destacava tots els sons del violí, amb lluïment però sense acrobàcies arriscades. La melodia dansà i saltà, el petit fragment de dobles cordes, els trinats, lliscaren amb fluïdesa i gràcia, fins que el tema es tornà a imposar amb tanta bellesa que el silenci era absolut, entre els oients*”¹¹⁸. Per acabar la peça l’acompanyament va parar de tocar i el violí va acabar tot sol, amb suavitat i plenitud. Alguns, pocs, van aplaudir. El Porc els va dir que, de moment, no anirien a la pedrera i els va dir que s’havien guanyat una paga. Els oients van començar a tirar monedes dins l’estoig del violoncel·lista. Tot seguit el violinista, amb tota la ràbia que li corria per dins, va haver de donar el violí al Comandant. Un noi del públic, el qual Bronislaw creia que era un music que coneixia d’abans, es va aixecar i li va donar un bitllet a la mà. Ràpidament van sortir de la sala. Van decidir repartir-se els diners però quan el violinista va desplegar el bitllet va veure que dins hi havia un paperet on deia: “*Et trauré d’aquí*”¹¹⁹. No en va dir res a ningú, ni tan sols a Daniel.

“El violinista acabà amb els dos últims cops d’arquet nets, decidits i suaus alhora. Feia molt de temps que no havia programat aquella peça”¹²⁰ [...]. Bronislaw havia tocat altra vegada, després de molts anys, la “*Follia*” de Corelli, aquesta vegada amb un pianista. Ara se sentia trist, tornava a pensar en el *lager* després de tant de temps de pau se’n recordava sense estremir-se. A ell l’havien comprat i havia pogut marxar del camp amb un camió, però mai no havia sabut res dels altres companys, i menys de Daniel. L’acolliren a Suècia i mai se’n va voler moure. Només va fer gires als països veïns, Dinamarca o Noruega per por i inseguretat a viatjar. Així, va acceptar la càtedra al Conservatori, on feia pocs concerts i on ara molts violinistes anaven per aprendre del seu art.

116 Fragment literal p.109

117 **Arcangelo Corelli** (1653-1713) va ser violinista i compositor italià. El seu estil interpretatiu van formar part de les tècniques violinístiques del s. XVIII i XIX. Ha compost 12 Trio sonates per dos violins i cello, 12 Trio sonates per dos violins, violó, cello o clavicèmbal, 12 Concertos grossos,...

118 Fragment literal p. 109

119 Frase literal p. 111

120 Frase literal p. 112

Daniel no sabia què li esperava al camp després d'haver acabat el violí, un dia Sauckel el va anar a buscar i li donà una paga: un plat d'estofat. L'endemà un kapo els va fer descarregar una camioneta plena de flors. En Daniel estava poc acostumat a fer esforços d'aquest tipus i estava molt cansat, quan ja quasi acabaven de descarregar va veure que, a la caixa que quedava deia: vi de Borgonya. Es va marejar i va caure desmaiada a terra, el van portar a la infermeria on d'amagat el metge jueu li va donar una capsa de vitamines.

No el matarien, Sauckel havia guanyat la juguesca i el metge no el podria matar. Estava molt content i ho va explicar tot al músic. També van entendre perquè el Comandant li havia donat uns quants dies lliures al violinista per poder ajudar Daniel. Ell l'havia ajudat amb petites coses per accelerar la feina. El va ajudar a piconar pols d'àloe amb la mà del morter, a fer les proves del vernís, li netejava els pinzells i, sobretot, li donava coratge. Havien escollit el vernís a l'oli, barrejat amb àloe, sandàraca, trementina de Venècia, essència acolorida i tot mesclat i fet a foc molt lent. Finalment l'havia ajudat amb la col·locació i l'afinació de les cordes.

Bronislaw tornava a ser casa seva. El dia havia anat perfecte, el dinar d'homenatge, la medalla d'or de la ciutat, les flors, brindis... però per a ell tot era cendra, menys la música. En arribar a casa es va trobar amb tot una colla de músics amics, entre ells el trio de Gerda, Virgili i Climent, el qual l'havia tingut com a alumne anys enrere. Li van interpretar una obra de Climent encara no estrenada: el "*Trio de Mitiliene*". No era Climent qui tocava el violí, sinó una noia que no coneixia. Però de seguida va veure que tocava amb el violí de Daniel. Quan va acabar la peça, la noia va presentar-se a Bronislaw com a filla de Daniel, en realitat filla adoptada, era la Regina. Li va explicar que Daniel havia sobreviscut, igual que l'Eva, però havia mort molt jove. Els altres dos músics no havien aconseguit sortir del *lager*.

El mecànic que havia estat amb ells al camp es va presentar a l'hospital i va donar el violí al seu pare. "*És teu, li va dir, l'he comprat per a tu*¹²¹". En Freund l'havia comprat en una subhasta dels béns de l'excomandant després d'haver-lo jutjat i penjat. No calia llegir res per saber que era el violí de Daniel, tenia la forma

¹²¹ Frase literal, p. 126

exacta. Regina li va dir que Daniel sempre havia tingut l'esperança, que el seu instrument no acabaria la vida entre les mans del Botxí, que el violí viuria encara que el matessin a ell.

Bronislaw estava content d'haver conegut Regina, li havia tornat Daniel, el company que li havia dolgut més deixar al camp.

Demà tocaria la part de violí del "Trio de Mitilene", en Climent li havia regalat la partitura.

Mai més no tornaria al vell malson del Camp dels Tres Rius. *"No, no era veritat, oi, Daniel, que la música amanyagués les feres, però tot era cançó, al capdavant"¹²².*

5.5 "Nit de 1911"

5.5.1 Resum "Indagacions sobre Virgili"

És un relat dins el recull *Nit de 1911*. Parla sobre la vida de Virgili, el pianista que surt a altres obres seves, com *Viola d'Amore* o el *Violí d'Auschwitz*. El llibre està dividit en tres parts.

La primera explica una mica d'història de Romania l'any 1688 i després el 1988, tres-cents anys més tard, quan el país va patir la dictadura de Ceausescu.

En la segona part, trobem la vida de Virgili, els seus orígens i com va desaparèixer de cop i volta dels escenaris i les entrevistes, sense que ningú sabés el per què. La narradora, que és una admiradora del pianista, està ansiosa per escoltar-lo i comença a investigar per trobar, si més no, gravacions seves.

En la tercera part, la narradora viatja a Ais de Provença, on sap que Virgili hi té una casa però tampoc en treu l'aigua clara. Finalment, un dia li arriba per correspondència la propaganda de la Schubertiada de Vilabertran i hi veu anunciat que hi tocarà Virgili Stancu. Hi assisteix i descobreix perquè l'intèrpret havia estat tant de temps fora dels escenaris. Tot havia estat a causa de la dictadura que havia patit el seu país. El van fer callar després d'haver sortit de Romania amb Zerlina, la seva filla adoptiva.

¹²² Frase final del llibre p. 127

És una història breu explicada amb senzillesa. Parla de dos temes corrents angladians: la música i els problemes socials del s.XX, aquesta vegada els conflictes de Romania.

5.5.2 Buidat

És un petit conte on explica el que coneix la narradora i el que ella opina sobre Virgili. La història està dividida en tres parts:

Primera part: explica que està davant la làpida de Serban Cantacuzeno Voevod, nét del difunt Serban Basarab Voevod, governador de Romania el 1688. Va morir amb 54 anys a Bucarest i va ser enterrat a l'església del monestir de Cotroceni.

En el llibre “*Mille ans dans les Balcons*” de Jean-Michel Cantacuzène, un descendent seu, explica que Serban va reposar tres-cents anys en aquesta església, però una bruixa el va despertar i li va fer destruir l'església i saquejar el sepulcre. Uns romanesos van trobar els seus ossos i els van guardar als afores de Bucarest. Altres romanesos van redibuixar el plànol de l'església per poder-lo reconstruir. La vella bruixa, que representa que és la dona de Ceausescu, va ser afusellada el 1988. I Serban va ser l'escriptor de “la Bíblia de Serban”, que va ser el fonament del romanès escrit el 1687, dos anys després de néixer J.S Bach.

Segona part: comença explicant la vida de Virgili Stancu, el pianista. És deia que era fill de romanesos exiliats a París, no se sap gaire res de la seva vida perquè va estar allunyat de les entrevistes, la televisió... un altre rumor que corria era que era nebot del poeta Zaharia Stancu, però només es deia perquè tenien el mateix cognom, i Màrius Teixidor ho havia dit a la seva novel·la dedicada al Trio Izvorul. Una altra suposició era que fos fill d'una nissaga de lautari, és a dir, tocadors de llaüt, populars als pobles romanesos com també els tocadors del nai¹²³ o l'alfor¹²⁴. No se sabia si era nebot de Zaharia o no, però el pianista havia compost uns quants lieders sobre autors romanesos. El més conegut era el del poema *Epitafi per a Eurídice*, de Lucian Blaga¹²⁵.

123 El **nai** és un instrument de vent originari de Romania. També es coneix com a *flauta de pa* o “*zampoña*” als països sudamericans o també es deia *siringa* a l'Antiga Grècia.

124 L'**alfor** és un instrument de vent originari de Suïssa. És com una trompa de fusta d'uns 2 metres de llarg que fa sonar les notes per harmònics. A Romania també es tocava un instrument semblant.

125 **Lucian Blaga** (1895-1961) va ser un poeta, dramaturg i filòsof romanès. Utilitzava l'estil de

La narradora l'admirava per la seva música i interpretacions. Només l'havia vist tocar dues vegades, a Vilabertran i al Palau de la Música.

Durant un temps Virgili desapareix, no se li fan entrevistes, no fa concerts, canvia de residència, i a les revistes musicals només parlava de la seva interpretació, la seva carrera i les opinions sobre la música. La narradora, que li vol seguir la pista tant sí com no, sabia que se n'havia anat d'Holanda i ara vivia a Ais de Provença amb la seva dona, violoncel·lista, Gerda. També sabia que durant dos anys se n'havia anat a Nova York a fer de professor, convidat, a l'escola de Julliard School, un dels centres musicals més prestigiosos del món.

La narradora, ansiosa per trobar informació sobre el pianista, volia trobar la seva interpretació de les tres *Sonates per a piano i viola* de Hanno Buddenbrook, possiblement gravada amb el violista Florian Datzeanu, però no ho sabia del cert i no sabia on trobar-la. Un amic seu, en Pere Porta¹²⁶, que es va trobar en un concert de Murray Perahia¹²⁷ al Palau li va donar l'adreça del seu agent, el germà de Gerda, Herny Nielsen.

Herny vivia a Enschede, on tenia, com ja havia dit Màrius Teixidor, una botiga especialitzada en instruments antics. Aquest li va dir que ja no era el seu agent personal però que podria trobar aquesta gravació en un disc editat per *The Decca Record Company Limited- Édition de l'Oiseau-Lyre*. És una música molt bella, ni estranya ni trista, segons la narradora, *les notes són fresques i destriades, com una font amagada, però sentim que al darrere un cor compassiu, una ment clara ha ordenat el confús dolor i el moviment brogidor de la vida*¹²⁸.

Tercera part: la narradora es planteja continuar indagant sobre Virgili i anar a Enschede¹²⁹, però s'ho repensa i no hi va. El mateix estiu va al festival d'Ais de Provença i és allà on decideix continuar les indagacions sobre Virgili. Tot

l'expressionisme i va aplicar les seves teories filosòfiques a les seves poesies.

126 **Pere Porta** té una empresa per contractar representacions i promoure intèrprets musicals, tan individuals com col·lectius.

127 **Murray Perahia** (1947) és un pianista i director d'orquestra d'Estat Units. També és especialista en la música de Bach. Ha obtingut diversos premis i ha actuat per tot el món, en ciutats d'Alemanya, a Londres o a Barcelona.

128 Fragment literal del llibre "*Nit de 1911*" de l'editorial Empúries, pàgina 25.

129 **Enschede** és una ciutat holandesa de la província de Overijssel.

passejant la rue Cabasol sent a tocar, per un clavecí, un dels petits preludis de Bach. Veu que ho toca una nena, dedueix que pot ser la filla de Virgili, una nena que asseguren que té un talent extraordinari per a la música, i a més sabia que els Stancu tenien una torre en aquell carrer.

Se'n va anar a la plaça d'Albertas on un quartet tocava *La mort i la donzella*¹³⁰, de Schubert i va oblidar el misteri del pianista que feia tant de temps que no apareixia als escenaris.

Un dia li va arribar per correspondència el programa de la Schubertiada¹³¹ de Vilabertran, hi anunciava el concert de Virgili Stancu on tocava dos *Impromptus* de Schubert i la simfonia de Dinu Lipatti¹³². La interpretació va ser refinada, subtil, els seus dits com foc... però el que més la va sorprendre va ser l'actitud del músic, estava content, saludava, somreia. No era com tothom deia, ni distant ni defugia del públic.

No va ser fins molt més tard que la narradora va lligar aquesta informació amb la làpida - que surt a la primera part del conte- de Serban.

En tornar de Nova York, Virgili, Gerda i la seva filla Zerlina havien tornat a la normalitat instal·lats a Ais de nou. Continuava fent classes magistrals a Siena, fent concerts i gravacions i algunes entrevistes. Però com sempre, tot tenia una explicació.

A Bucarest havien matat el dictador comunista Ceausescu i a la seva dona Helena, la destructora de la làpida de Serban i els romanesos havien de refer les estructures del país. Zerlina era filla de Natalie, una violinista que s'havia mort, i Virgili se n'havia fet càrrec perquè la petita no hagués d'anar a un orfenat. Ell i la

130 **La mort i la donzella** quartet n.14 de Schubert, per dos violins, una viola i un violoncel. És un tema tradicional alemany i anys abans ja havia compostat un lied sobre un poema de M.Claudius. Parla d'una noia moribunda i de les seves reaccions davant la mort. El va escriure mentre estava malalt i molt dèbil.

131 **Schubertiada** eren reunions de músics amics de Schubert reunits a Viena per conèixer l'obra del compositor i altres del moment, per gaudir-ne. Les Joventuts Musicals de Figueres organitzaven el Festival Internacional de l'Empordà, celebrat a Vilabertran i des del 1992 es va decidir dedicar-lo a Schubert, va ser la primera schubertiada d'Espanya i va tenir molt bona acollida.

132 **Dinu Lipatti** (1917-1950) romanès, nascut a Bucarest. Pianista i compositor i considerat un dels pianistes més fíns del s.XX. Era fill d'una família de músics, de pare violinista i de mare pianista, el seu avi va ser el compositor i violinista, G. Enescu.

petita s'allotjaven a l'Athenne Palace i havia aconseguit uns papers més o menys vàlids per treure la nena del país i refer-la. Però el director de l'hotel era comandant de la “Securitate¹³³” i les habitacions estaven vigilades per micròfons. El país estava degradat i el dictador estava embogint cada vegada més. De sobte, el director de l'hotel i un policia van entrar a l'habitació del pianista i la petita, que estava dormint. El director li va prendre les partitures i les va llençar a l'aigua. El policia el va agafar i el van amenaçar, havia de dir que el país estava bé, que no diria res de la veritat que havia vist, ni l'orfenat, ni el país sencer. Si no les seves mans serien irremplaçables.

Virgili ho havia recordat sempre més, havia estat aquest el motiu de la seva absència en les sales de concert europees.

5.5.3 Resum “Pentagrames”

Sembla que el jo narratiu sigui Maria Àngels Anglada, en la seva joventut, ja que hi ha noms i llocs fàcilment relacionables amb la seva biografia. Sembla reflectir una anècdota viscuda.

L'escriptora viatjava amb tren de Girona a Barcelona i allà s'hi trobava amb una estudiant de cant, la Laura, i també amb un clavecinista. Amb la Laura es fan amigues i parlen sovint dels estudis de cant durant els viatges.

Al cap dels anys deixen de trobar-se, però passada una temporada es troben en un altre tren i la Laura li explica que se'n va a Anglaterra i la narradora a València. No es tornen a veure fins al cap de molt de temps, però la narradora li va seguint la pista. La sent en una entrevista a la ràdio i la veu actuar en el festival de Torroella de Montgrí.

Més tard assisteix al Teatre Nacional de Catalunya on actua René Jacobs i en el programa veu que actua la Laura. La noia es dedicava, segurament, a la música barroca. Una altra sorpresa va ser veure al concert el jove clavecinista del tren. Va saber que es deia Terence i ara era el company de la Laura, amb qui havien adoptat un nen.

¹³³ **Securitate** va ser la policia secreta a l'època de la Romania Comunista, va ser fundada al 1948 i eliminada el 1989, després de la presidència de N.Ceausescu.

Així doncs, és una història relacionada amb la música però explicada d'una manera molt senzilla i planera, com un conte, igual que “*Indagacions sobre Virgili*”.

5.5.4 Buidat

La narradora agafava el tren que anava de Girona a Barcelona i allà trobava una noia que estudiava cant. Aquesta, durant el viatge repassava mentalment les partitures fet que va fer que comencessin a parlar. Les primeres vegades que es van veure, la noia estudiava coses relativament fàcils, però mica en mica va anar pujant de nivell: al principi tocava els primers *lieder*¹³⁴ de Schubert i més tard ja s'estudiava una ària de la Reina de la nit de *La flauta màgica* de Mozart. La Laura era una noia ben normal, agradable i senzilla, estudiava una carrera difícil però n'era ben conscient.

Un matí es va trobar al tren un noi que s'estudiava un llibre, “*The Interpretation of Clave ben temperato*”¹³⁵, així doncs va deduir que era clavecinista o pianista.

Un dia que el tren anava molt ple van coincidir tots tres asseguts de costat. El noi s'estudiava els preludis i fugues de Bach i elles dues parlaven. La Laura li va explicar que ja havia començat a fer concerts fora del Conservatori, en una sala de Girona: havia tocat la primera part d'un concert cantant els sis *lieder* de Schubert de diversos cicles de primavera, i un del *Viatge d'hivern*, “el tell”. Cap de les partitures o temes dels quals parlaven elles dues interessava el jove músic que tenien al davant.

La Laura i ella, anys més tard, van trobar-se en un altre tren, la cantant anava a Barcelona per agafar un avió cap a Londres i ella anava a València als Premis Octubre¹³⁶. La cantant havia aconseguit una beca de la Fundació Gulbenkian¹³⁷, una d'important, passaria tres cursos a Anglaterra. Però encara havia d'acabar de

134 **Lieder** significa cançó amb alemany, és una composició breu per a veu i piano van sorgir durant el Romanticisme del s.XIX i van projectar durant la segona meitat del s.XX.

135 **El clave ben temperat** és el nom de dos cicles de preludis i fugues, compostes per J.S Bach, en totes les tonalitats majors i menors cromàtiques per a clave.

136 **Premis Octubre** són uns certàmens literaris organitzats des de 1972 a València convocats per Edicions Tres i Quatre.

137 **Fundació Gulbenkian** és una institució privada portuguesa creada al 1956. Vol fomentar l'art, la ciència, la beneficència i l'educació. Té una delegació a Gran Bretanya i un centre a París.

decidir el futur de la seva carrera, ja que li deien que tenia una veu versàtil. No sabia què triar, els lied, les cantates, l'òpera...

Passaven els anys i no es va tornar a trobar ni amb la Laura ni amb el jove clavecinista, però ella no deixava de pensar-hi i de tant en tant es fixava si en sentia a parlar a la ràdio, els veia en programes de Barcelona, de Torroella de Montgrí¹³⁸ o al programa de la Shubertiada de Vilabertran. Quan ja li semblava que se n'havia oblidat, va sentir la noia en un programa de ràdio, li feien una entrevista i va acabar cantant una ària de Purcell¹³⁹, *“amb una musicalitat extraordinària, acompanyada per un conjunt instrumental. Em recordà, una mica, aquesta veu llista, clara, de gran infant, de corda de violí, de l'Emma Kirby¹⁴⁰”*.

El mateix estiu la va sentir tocar al Festival de Torroella de Montgrí, però no va tenir l'oportunitat de veure-la ni de felicitar-la. Era l'any 1996, any en què va assistir a un concert excepcional de Jaume Aragall¹⁴¹ i va viatjar a l'illa de Rodes.

El 1998, amb la seva germana Enriqueta, va anar a veure el concert de René Jacobs, un contratenor i director d'orquestra belga, al Teatre Nacional de Catalunya, en el programa va llegir el nom de la Laura, va deduir que la noia s'havia decantat per la música barroca, potser definitivament. Una altra sorpresa del concert va ser veure al jove clavecinista del tren, va descobrir que era belga i es deia Terence. *“Com un àngel, així tocava el clavicèmbal¹⁴²”*. El conjunt era d'aquells per no oblidar: la veu del contratenor era nítida acompanyada per la viola de gamba i la Laura va interpretar, en la segona part, dos madrigals de Monteverdi¹⁴³, amb Jacobs. Cantaven de manera molt afinada, plena de complicitat, admirable de sentir i de veure.

138 **Torroella de Montgrí** poble situat a la Costa Brava, de la comarca del Baix Empordà.

139 Henry **Purcell** (1659-1696) compositor anglès del període barroc, en les seves obres utilitzava mètodes francesos, italians i també tradicionals anglesos.

140 Fragment literal del llibre *“Nit de 1911”* ed. Empúries de M. Àngels Anglada, p. 76

Emma Kirby (1949) és una soprano anglesa especialista en música renaixentista i barroca.

141 **Jaume Aragall** (1939) és un tenor barceloní que va estudiar cant a Itàlia gràcies a una beca concedida pel Gran Teatre del Liceu. Ha rebut varis premis entre ells la creu de Sant Jordi o la Medalla d'Or de la Generalitat.

142 Frase de la p.77

143 Claudio **Monteverdi** (1567-1643) compositor italià que va marcar el moment de transició entre la música renaixentista i barroca.

Després va tocar Terence amb el clavecí un aclaparador al·legro de Scarlatti i, de regal i per a sorpresa de la narradora, va tocar una fuga de Bach en el bis.

En sortir del concert va voler esperar-se al vestíbul per saludar la cantant. Quan es van trobar la Laura la va reconèixer de seguida. Van estar parlant i va conèixer el seu fill, un nen de color d'uns sis o set anys, l'havien adoptat amb en Terence i es deia Johann Sebastian. La Laura la va convidar a anar a Ais on tocaven *Dido i Eneas*¹⁴⁴ i es van acomiadar. *“No li va saber greu, però: ¿és que no passa el mateix amb la música? Les pauses del quartet més bell de Shumann són tan necessàries com l'harmonia que les segueix*¹⁴⁵”.

*“No sabia com s'havien conegut la Laura i en Terence, però volia pensar que havia estat gràcies a aquelles trobades al tren ja que encara que no haguessin intercanviat cap paraula potser tot havia començat amb “la nostra altra marca d'humans, el germà petit de la paraula, el somriure...”*¹⁴⁶”.

144 **Dido i Eneas** és una òpera de Purcell, una de les més importants del barroc. Es va estrenar al 1689.

145 Fragment p. 80

146 Frase final del llibre p. 81

6. LA MÚSICA EN L'OBRA DE MARIA ÀNGELS ANGLADA

6.1 Valoració general

A partir de la biografia de l'autora, de l'entrevista a Francesc Foguet i a Enriqueta Anglada i de la lectura acurada de la seva obra podem saber l'evolució literària de l'escriptora.

Maria Àngels Anglada va començar a escriure poesia des de ben petita. De fet, és el gènere que té més obra escrita; ja als dotze anys es presenta en un certamen literari de Vic amb poemes escrits en castellà. Al llarg de la seva trajectòria n'escriu molts i els publica en llibres com *“Díptic”*, escrits junt amb Núria Albó; *“Columnes d'hores”*, on hi ha la seva obra poètica escrita fins l'any 1990 i *“Arietta”* on es publiquen els seus poemes de després del 1990. A partir del 1978, que escriu *“Les Closes”*, Anglada va combinant l'art d'escriure poesia amb el de la narrativa, publicant *“Viola d'Amore”*, *“No em dic Laura”*, *“Sandàlies d'escuma”* o *“El violí d'Auschwitz”*. També publica llibres de contes com *“Nit de 1911”* i llibres dirigits a infants com són *“L'hipopòtam blau”*, *“Els déus i relats de mitologia”* etc., a més a més escriu algunes cantates com *“El bruel de l'estany”* o *“Les veus misterioses”* i assajos com *“Salvador Espriu en els seus millors escrits”*.

És així com veiem que l'obra de Maria Àngels Anglada és extensa i variada ja que en les seves obres tracta temes molt diferents: la música, l'època clàssica, conflictes socials de diferents èpoques, poemes de temàtiques diferents, obres dedicades a paisatges... són exemples d'una llarga trajectòria dedicada amb molta passió a la literatura.

6.2 Evolució del tractament musical al llarg de la trajectòria literària

En els llibres de narrativa és on podem notar més la presència de música ja que en aquest gènere les idees que hi ha són més entenedores que en la poesia. En la seva primera novel·la *“Les Closes”* el tractament de música és quasi nul ja que l'obra està centrada en el paisatge i la memòria històrica empordanesa. Tot i això en unes planes ja s'endinsa a parlar-ne. En el capítol V, *“Diàleg a Bellvís”*, explica

com un violoncel·lista està assajant la part solista d'un concert de Dvorak¹⁴⁷. Però és a *"Viola d'Amore"*, la seva segona novel·la, on el tractament de la música és el tema principal i únic de l'obra. Tot està relacionat amb temes musicals; des del seguiment dels concerts del Trio Izvorul fins a l'explicació del treball dels luthiers, passant per les sensacions que té una persona del públic quan va a escoltar un concert o la impressió que té dels músics quan els coneix fora de la seva feina. És l'obra on la música és tractada des de molts punts de vista diferents però sempre constant. Tal com deia la mateixa autora, es va documentar moltíssim per fer-la i, fins i tot, potser hi va posar massa informació de fonts diferents. Ha estat a partir d'aquesta novel·la que aquest treball ha pres forma, per tant, és l'obra principal en què m'he centrat ja que la informació que m'ha aportat ha estat molt profitosa i abundant. L'obra següent que va escriure va ser *"Sandàlies d'escuma"* on el tractament de la música és molt diferent. La Glauca és la protagonista i tenia ascendents que eren músics. Ella tocava la flauta i la cítara i també escrivia cançons, epigrames i himnes però la història està situada a l'Antiga Grècia, al s.III aC, per tant, la manera de tractar i parlar de música és molt diferent ja que no parla de cap compositor ni peça musical concreta, sinó d'instruments que actualment ja no s'utilitzen tant, com la cítara, o la manera de compondre música també ha canviat molt respecte a l'actual ja que en aquella època les melodies eren homòfones, sempre la mateixa melodia, cantada a l'uníson o per octaves. Composaven seguint el sistema modal grec. Després d'aquesta novel·la, entre altres, publica el recull de poemes *"Arietta"* on el primer porta el mateix títol que el llibre i és el títol d'una composició de L. van Beethoven. El poema reflecteix com és aquesta peça musical.

Un altre llibre on la música pren part és *"Artemísia"*. En aquesta novel·la es barregen dues arts: la música i la pintura. El protagonista és el mateix violinista del llibre *"Viola d'Amore"* i passa les vacances a casa d'una pintora on mentre ell toca el violí la senyora li pinta un retrat. Com fa molt sovint, descriu constantment els paisatges on situa l'acció, en aquest cas, Grècia: les platges, algunes ciutats i els seus espais... A més a més, tracta un tema que encara no havia tractat en les

147 **Dvorak** (1841-1904) compositor txec de l'època postromàntica. Tocava el violí, el piano i l'orgue. Va compondre peces com *Stabat mater*, *danses esclaves*, *la Simfonia del nou món*, *el Quartet Americà*...

novel·les anteriors: la defensa i la memòria de les víctimes mortes en conflictes bèl·lics. Parla de la mort del fill de la pintora assassinat pels nazis l'any 1944. Aquest tema queda molt reflectit en el llibre *"El violí d'Auschwitz"* on la música ajuda a sobreviure un violinista i a luthier, tancats en un camp de concentració. El luthier ha d'aconseguir construir un violí igual que un Stradivarius i el violinista l'ha de tocar tan bé com pugui per sobreviure. Enmig de la barbàrie humana, la concentració i l'esforç dels dos nois en el seu treball fa que surtin vius del camp. És una novel·la on la música és tractada d'una manera molt diferent a les altres ja que en aquest cas, els músics i el luthier no toquen i treballen per plaer, sinó que ho fan per salvar-se del seu enemic.

Entremig d'*"Artemísia"* i *"El Violí d'Auschwitz"* va escriure el recull de narracions breus *"La daurada parmèlia i altres contes"* cada un d'una temàtica diferent. Entre ells vaig triar els dos més musicals: *"Concert Inacabat"* i *"Fanny H."*. En el primer, la història gira al voltant d'un concert celebrat en un indret on situa moltes de les seves accions: l'Abadia del Monestir de Vilabertran. La manera d'explicar com interpreten les peces del concert és semblant a *"Viola d'Amore"* ja que els adjectius són exactes i precisos per a cada descripció. Tots els llibres d'Anglada tenen aquesta característica, però a l'hora de descriure moments musicals la seva escriptura és concreta i especial. En el segon conte, no parla d'un concert ni d'una interpretació, com havia fet fins ara, sinó d'una compositora. És com un homenatge a Fanny Mendelssohn i a les dones artistes que han passat desapercebudes pel fet de ser dones. Un altre recull de contes, i el seu últim, va ser *"Nit de 1911"* d'on en vaig extreure les narracions *"Indagacions sobre Virgili"* i *"Pentagrames"*. En la primera, els temes ja els havia tractat abans: la música i un conflicte europeu del s.XX. El protagonista és Virgili, el pianista de *"Viola d'Amore"* que desapareix dels escenaris per culpa d'un conflicte que hi ha a Romania, el seu país. Quan hi reapareix torna a tocar igual com sempre sense haver canviat la seva manera de ser, com es pensaven els seus seguidors. En la segona història la narradora continua parlant de música, aquest cop d'una cantant que coneix al tren i explica tota la carrera musical de la noia, des de que estudia en un conservatori fins arribar a professionalitzar-se.

Així doncs, en totes les obres que he tractat, el tema de la música hi és present però de maneres molt diferents. Veient la seva obra en conjunt no podem dir que hi ha una evolució creixent o decreixent, sinó un tractament diferent en cada obra. La primera el tema principal és totalment musical, en les altres el tracte musical és més superficial, combinant-ho amb temes com la pintura o un conflicte bèl·lic. En els contes, parla de la música des d'un punt de vista ben diferent: des del públic, des d'una amistat amb un músic o fins a l'obsessió d'un col·leccionista. En cada obra sempre surt algun compositor i alguna peça concreta i les descripcions són sempre molt acurades. Cada llibre té una forma i un contingut molt estructurat.

6.3 Els compositors

En cada llibre que he treballat hi ha un seguit de compositors que Anglada sovint cita. Tal com va dir l'Enriqueta Anglada, els compositors preferits de l'escriptora eren els barrocs, els clàssics i els romàntics, així mateix es veu reflectit en les obres. Bach i Mozart són els dos compositors més repetits ja sigui per citar-los, per citar alguna obra seva o per fer-ne alguna explicació. En la novel·la, *“Viola d'Amore”* esmenta els següents compositors: Bach, Vivaldi, Mozart, Beethoven, Kuhlau, Schubert, Cuyàs, C. Schumann, J. Joachim, Brahms, Casals, Toldrà i Messiaen, ordenats cronològicament. Aquí veiem com predominen els compositors barrocs, clàssics i també romàntics, ja que tots formen part del s.XVII al XIX exceptuant els tres últims que cavalquen entre el XIX i el XX. A més de Bach i Mozart, altres que es repeteixen són Vivaldi, Beethoven, Schubert o Messiaen que surten a *“Artemisia”*, *“Concert Inacabat”*, *“Violí d'Auschwitz”* i als contes de *“Nit de 1911”*. En l'única història on no surt cap compositor repetit és a *“Fanny H.”* ja que parla de la família Mendelssohn, tot i això, forma part de l'època del Romanticisme. A més a més, a Anglada, li agradava recordar músics catalans i en les seves obres en surten varis. En són exemple els que surten a l'obra *“Fanny H.”*: E. Morera, A. Vives i J. Garreta, tots de l'època de la Renaixença Catalana o altres són Cuyàs, Casals o Toldrà, citats a *“Viola d'Amore”*.

Hi ha compositors que no es repeteixen en cap dels set llibres, ordenats cronològicament són: Monteverdi, Corelli, Purcell, Marcello, Boccherini, Chopin, Chausson, Dinu Lipatti i Penderecki. A part d'aquest i, com va dir Foguet, amb tot

el seu dret Anglada també s'inventava personatges que eren compositors i aquests són: Adrian Leverkün, personatge que fa reviure de l'obra de Thomas Mann; Climent Moragues, com a violinista i compositor i Hanno Buddenbrook avi de la violoncel·lista Gerda Nielsen, citat a *"Viola d'Amore"* i a *"Indagacions sobre Virgili"*.

Per tant, en les obres hi ha una llarga llista de compositors però mai s'allunyen d'unes línies semblants: barrocs, clàssics i romàntics. Tot i això, mai no s'oblida de citar-ne d'altres i de donar importància als artistes catalans.

6.4 Els instruments musicals

En les novel·les i contes que he treballat, moltes vegades els entrellats de les històries estaven relacionats amb músics i els seus instruments. L'instrument que més utilitza és el violí, ja sigui per parlar de Climent Moragues, de la relació d'aquest instrument amb Stradivarius o per parlar de l'elaboració d'aquest instrument, com passa a *"El Violí d'Auschwitz"*. Els motius del per què parla sobre el violí i no sobre un altre instrument poden ser varis.

És un instrument utilitzat en moltes obres de la literatura universal, per exemple, en la novel·la *"Sonata a Kreutzer"* de L. Tólstoi o a *"Una música constant"* de V. Steh, entre moltes altres, i això fa pensar que aquest instrument tingui quelcom especial.

Segons l'Enriqueta Anglada podria ser perquè el marit de la Maria Àngels sabia tocar el violí, a ella li agradava escoltar-lo i sempre tenia partitures a la vista, igual com li passava amb el piano, l'instrument que tocava ella i que a vegades també cita en les obres. Li agradava tocar junt amb el seu marit i fer concerts per ells a mateixos.

Sense apartar aquesta hipòtesi, Foguet va dir que el violí és un instrument bell d'escoltar però difícil de tocar, semblant a una obra escrita: bonica de llegir però difícil d'elaborar. Les obres d'Anglada són com música generada per violins perquè la bellesa de l'instrument repercuteix en els seus llibres.

Dos altres instruments que menciona són el violoncel, instrument de la Gerda

Nielsen, i la veu, quan parla d'algunes partitures concretes com els lieds de Schubert i àries de Mozart o Purcell citades a *"Pentagrames"*.

Utilitza el violí com a instrument principal acompanyat moltes vegades del piano, però no s'oblida d'altres. Una obra on cita instruments diferents a aquests dos és a *"Artemísia"*. La història ambientada a Grècia fa que la cultura sigui diferent, per tant, les tradicions musicals canvien de les occidentals. En una festa on va el protagonista toquen el buzuki i la baglama, instruments de corda que formen part de la família dels llaüts, acompanyats del violí i l'acordió. Una formació que sembla ser típica grega. En el conte *"Indagacions sobre Virgili"* cita el nai i l'alfor, dos instruments de vent típics de Romania.

El coneixement sobre altres cultures i la documentació que l'escriptora obtenia per escriure fa que pugui introduir totes aquestes informacions addicionals.

6.4.1 Agrupacions instrumentals

En els llibres treballats, a més de citar instruments relacionats amb els personatges, acostuma a citar formacions musicals. La més recorreguda per l'escriptora és el Trio Izvorul formada per violí, piano i violoncel que crea en l'obra *"Viola d'Amore"* i que fa renéixer a *"Artemísia"* o *"El violí d'Auschwitz"*. Altres formacions que també cita són orquestres de corda com l'Orquestra de Copenhaguen, el conjunt de Solistes de Venècia, l'Orquestra d'Israel o el Conjunt I Musici, entre altres. En algunes d'elles representa que hi ha tocat el violinista Climent Moragues i altres són per aportar alguna informació a la història.

Per citar instruments, músics o concerts cita en moltes obres el Festival de Música de l'Abadia de Vilabertran on es celebren les Schubertíades, un festival organitzat en honor a Schubert i els compositors contemporanis a ell. En aquest festival les formacions que toquen són bàsicament de piano i veu o formacions de corda i en el programa de concert gairebé sempre hi ha obres de Schubert. Per exemple, el Quartet Quixote, que aquest any 2009 debutava en el festival, hi va interpretar el *Quartet en la menor op.29* titulat *Rosamunda* del compositor en qüestió i una obra de Benet Casablanca (1956). I per relacionar aquest fet amb una obra, en el conte *"Indagacions sobre Virgili"*, el pianista hi fa un concert on interpreta dos

Impromptus de Schubert i una simfonia de Dinu Lipatti (1917-1950), així doncs el programa fa honor a Schubert però després pot canviar d'estils i èpoques.

Veiem en totes les obres d'Anglada que la temàtica vers els músics, els instruments i, per tant, les formacions és quasi sempre la mateixa: formacions de corda o vocals per parlar d'uns compositors i d'unes èpoques concretes.

6.4.2 Construcció i tipologia: els luthiers

Maria Àngels Anglada va ser una de les persones que va ajudar introduir noves paraules al diccionari de l'IEC (Institut d'Estudis Catalans). Concretament ella es va centrar en dos camps de la gramàtica: els mots de caràcter regional, és a dir, paraules de diferents zones de Catalunya, i el camp de la música, curiosament en aquest camp va ajudar a introduir la paraula *luthier*, paraula provinent del francès que significa constructor d'instruments musicals, especialment de cordes pinçades o fregades.

En el llibre “*El violí d'Auschwitz*” un dels temes que es tracten és la construcció d'un violí fet pel protagonista del llibre, en Daniel, que abans d'entrar al camp de concentració era luthier. Es va seguint tot el procés de construcció de l'instrument que, tal com va dir en Xavier Vidal, té una durada entre un i dos mesos i mig de d'elaboració.

Com hem comentat abans, la majoria d'instruments que formen part de les novel·les treballades són de la família de corda, especialment el violí i també el violoncel. Són dos instruments que al s.XVII ja s'utilitzaven, a partir de l'obra *Orfeo* de Monteverdi (1607) el violí comença a agafar prestigi, però és a partir del s. XVIII quan els constructors Stradivari, Guarneri i Amati fan agafar una importància total a aquest instrument fent que a partir del Barroc en endavant el violí es coneixi a tot el món i perpètuament. L'Alba Roca va dir que havia provat un violí Guarneri i afirma que realment el seu so “fa caure la baba”. El violoncel apareix pocs anys després que el violí, procedent de la *viola de braccio*¹⁴⁸ no de la *viola*

148 **Viola de braccio** significa viola de braç, s'aguanta entre l'espatlla i el braç, es refereix al violí actual. Rebia aquest nom per diferenciar-lo de la viola de gamba que era la que es col·locava als peus. Va aparèixer entre el s.XIV i XV.

*de gamba*¹⁴⁹ com podria semblar per la forma d'agafar l'instrument.

Tornem a veure que el violí és una peça molt important en les obres, a *“Viola d'Amore”* i *“El violí d'Auschwitz”* esmenta sovint la feina i el personatge de luthier que té una feina molt especial: el primer pas per fer música, construir l'instrument que haurà de sonar en mans d'un músic que com més important sigui més bo haurà de ser l'instrument i més reconegut serà. Tot i això, Xavier Vidal va comentar que quan una persona va a escoltar un concert es fixa en els músics, en com toquen i en què els transmet aquella música, però gairebé mai es fixen en els tipus d'instruments que porten o no pensen en el procés de construcció que hi ha darrere de cada instrument que estan veient. Això fa passar desapercebuda la professió però Anglada fa que això canvi en els seus llibres.

Representa els luthiers com persones que es mouen dins el món de la música i que hi estan involucrades. Anomena a Giò Batta Morassi, Giovanni Lucchi i Domenico Fantin que estan reconeguts a nivell mundial i que han creat escola a Cremona, ciutat principal de la lutheria.

Podríem dir que els luthiers són els iniciadors i creadors de que la música segueixi però els que queden en segon terme perquè serà a través d'un músic, en aquest cas un instrumentista de corda, l'encarregat de reproduir-la i donar-la a conèixer al públic.

6.5 Els músics

Els músics en les obres d'Anglada són una de les parts més importants ja que molts dels personatges i, sovint els protagonistes, són músics o tenen relació amb la música.

En la primera novel·la tractada en aquest treball, *“Viola d'Amore”*, tres dels personatges són músics: Climent, Gerda i Virgili i la resta de personatges tenen relació directa o indirecta amb ells. A més, aquests els repeteix en altres obres com *“Artemisia”*, *“El violí d'Auschwitz”* o *“Indagacions sobre Virgili”*. Són tres

¹⁴⁹ **Viola de gamba** és un instrument cordòfon, d'aspecte semblant al violoncel, es toca amb arquet i té trasts. Es desenvolupa al llarg del s.XV, va tenir molta importància en el Barroc, utilitzat com a instrument solista i pel baix continu i el seu ús va decaure a finals del s.XVIII.

músics d'alt nivell coneguts arreu d'Europa. El primer és un violinista nascut a Catalunya; Gerda és una violoncel·lista holandesa i l'últim és pianista de pares romanesos però criat a França. En aquesta novel·la és on es coneixen més aspectes sobre la vida dels músics. S'hi explica una entrevista al violinista i retransmesa per France Musique i més tard, el narrador, Màrius Teixidor, manté una llarga conversa amb Virgili a casa dels músics.

Podríem dir que hi ha dos tipus de músics, tal com va dir l'Alba Roca, els músics solistes segueixen uns rols determinats, tenen uns dots i un talent especial i són tractats de manera especial respecte a la resta d'intèrprets. L'altre tipus de músic és qualsevol persona que es relacioni amb aquest món i s'hi dediqui professionalment. Aquests personatges són els que surten reflectits en les obres angladianes i, en l'última part, de *“Viola d'Amore”* es veu clarament com Virgili, Gerda i Climent són persones corrents i senzilles.

Tant el Quim Térmens com l'Alba Roca, opinen que la professió de músic és diferent a moltes altres, sobretot amb les que no tinguin res a veure amb algun art. Però els dos valoren la seva professió com a magnífica ja que es poden guanyar la vida amb el que més els agrada i a més a més és un mitjà d'expressió perquè tal com deia Roca un artista manté un diàleg constant entre un mateix i el seu instrument de treball. Tot i això, i com es veu a les novel·les, l'Alba comentava que costa molt desconnectar de la feina perquè tens el lloc de treball a casa i podries tocar constantment. Així mateix es veu a *“Viola d'Amore”* o *“Artemísia”* on els protagonistes passen la major part del seu temps dedicant-lo a estudiar o, fins i tot, les converses que mantenen tenen relació amb la música.

6.5.1 Formació, tècnica, estudi i feina

La formació dels músics de les novel·les no queda gaire clara en cap llibre. Només sabem que el pianista Virgili, de jove, va rebre una beca per poder estudiar al Conservatori de París i que Gerda tenia antecedents musicals.

En el cas dels dos violinistes entrevistats, només l'Alba Roca té antecedents musicals però no com Gerda que el seu avi era compositor, només les seves germanes havien fet música abans que ella.

La formació del Quim Térmens també va ser en un Conservatori, el de Sabadell amb el professor Gonçal Comellas que surt citat a “*Viola d'Amore*” quan parlen de l'obra de Mozart que ha descobert Moragues. L'Alba, en canvi, va començar els seus estudis a l'Escola de Música de Berga, on els estudis no estaven regulats, és a dir, no s'obtenia cap títol en acabar els anys de formació, per tant, va haver d'estudiar violí fora d'aquesta ciutat.

Térmens diu que no utilitza cap tècnica concreta a l'hora de tocar, ha treballat amb professors que utilitzaven la tècnica de l'Escola de Brussel·les, igual que Climent Moragues, però ell prefereix observar el seu cos i veure com li respon als canvis de postura que ell prova. L'Alba va explicar en què consistia la tècnica de Brussel·les, tot i que ella tampoc l'utilitza, té companys de treball que sí. És el treball *cheen off*, és a dir barbeta fora. La mà esquerra té una feina molt més difícil que altres tècniques més habituals ja que s'han de fer tots els canvis de posició amb el dit polze només recolzant el violí a la clavícula. I pel que fa la mà dreta es col·loca fent més angle ja que el pes es fa més al colze i així el braç està més relaxat. Ella com que s'ha especialitzat en violí barroc la seva tècnica a l'hora de tocar és diferent a aquesta. Toca sense costella i sense barbada, utilitza cordes de budell, que tenen un so molt diferent a les metàl·liques actuals, i la tècnica d'arc també és diferent ja que la forma no és igual a l'arc actual, és més curt i la corba és oposada a la de l'arc actual.

Pel que fa a l'estudi individual, en l'entrevista de “*Viola d'Amore*” a Climent Moragues, diu que estudia constantment, però parlant amb els dos violinistes es dedueix que això és gairebé impossible. Tant el Quim com l'Alba diuen que estudien entre tres i quatre hores al dia quan la feina els ho permet ja que un intèrpret treballa més hores assajant amb la formació que toca.

En el cas dels dos violinistes són varies les formacions on treballen. Com surt en diferents novel·les, el violinista Climent toca o ha tocat en moltes orquestres diferents i passa el mateix amb el Quim i l'Alba. Ella és *freelance*, és a dir, treballa en les orquestres de música antiga europees però com a músic independent, no està fixa en cap. Igual que el Quim, ha tocat en orquestres simfòniques però tots dos coincideixen en què prefereixen les formacions més petites, de cambra que

no ser solistes. En Quim dirigeix i toca a l'Orquestra de Cambra de Terrassa OCT 48 i l'Alba toca en diferents grups on fan música a part real, és a dir, que cada músic toca una veu individual, són solistes dins d'un conjunt. Tots dos han tocat i toquen en grups de cambra més petits: duos, quartets, etc.

A “*Viola d'Amore*”, en Climent explicava que quan ha de començar a tocar una obra, abans en fa un estudi i anàlisi previ. En aquest cas no coincideix amb en Quim que diu que quan comença una obra primer la toca per conèixer-la i després en fa l'anàlisi i l'estudia. L'Alba normalment també toca directament la peça perquè ho necessita per la feina, però si ha de crear un repertori per un concert o ha de tocar per quelcom especial, ha de fer un anàlisi: escollir els compositors, la durada de les peces, el to de les cançons, el número de moviments...

Climent deia que després de l'anàlisi, tocava la peça de cor, com si els dits tinguessin memòria perquè ja se l'ha après abans. L'Alba deia que és molt difícil sentir-se satisfet amb una obra ja que sempre veus que la pots millorar, però en Quim opina que se sent satisfet amb una obra quan gaudeix tocant-la, encara que pugui millorar-se.

El més gratificant de ser músic és poder-te dedicar a una cosa que t'agrada i t'omple, en Quim diu que ajuda a nivell personal, sentimentalment, i l'Alba creu que el fet de tenir contacte amb gent de llocs diferents o de formacions diferents, fa que tinguis una gran família d'amics.

Aquesta part més humana és el que fa que aquesta professió sigui gratificant del tot.

6.5.2 *Concerts*

Ser intèrpret consisteix en fer concerts, tal com es veu a les obres d'Anglada, a totes s'hi explica alguna interpretació. El Trio Izvorul fa representacions a diferents llocs; el Climent i l'Electra d'“*Artemísia*” van a veure concerts a les festes gregues; el Bronislaw ha de tocar davant d'un grup de comandants per aconseguir la llibertat; a “*Concert Inacabat*” la interpretació és del conjunt I Musici; a “*Pentagrames*” una estudiant de cant aconsegueix professionalitzar-se i fa

concerts per arreu i a *“Indagacions sobre Virgili”* el pianista acaba actuant als escenaris com havia fet sempre.

En cada llibre a part de les descripcions acurades i característiques que fa Anglada a l'hora d'explicar un concert, s'explica algun tret significatiu que fan els músics en els concerts.

A *“Viola d'Amore”* s'explica què fan moments abans d'un concert. El Trio Izvorul quan tenien concert al vespre no sopaven mai, en Virgili es prenia un te i en Climent un cafè ben fort amb pastissos. Feien assajos previs i, normalment, una prova acústica per conèixer la sonoritat de la sala.

El Quim i l'Alba abans de fer un concert no fan res molt especial. Els assajos previs i la prova de so es fan sempre. Els dos coincideixen que l'estona que queda entre la prova de so i el concert serveix per relaxar-se i concentrar-se, l'Alba afegeix que el fet d'arreglar-se, vestir-se i maquillar-se, també serveix com a descans i concentració ja que, en el fons, un concert és un espectacle.

El fet que hi hagi molt públic o poc no és tan important, sinó que el que interessa, com va dir Térmens, és que el públic sigui entregat i mostri interès en el què està escoltant. L'Alba va comentar que prefereix una sala petita plena que una gran sala buida, però que la connexió amb el públic sigui bona.

Després de fer un concert les sensacions depenen de la situació. Roca diu que et sents satisfet si hi ha hagut connexió entre l'energia del públic i la dels músics, així pots valorar l'esforç que s'ha fet entre tots. També és bo valorar l'organització i la importància del concert, depèn de l'estat d'ànim o dels nervis després de l'actuació et pots sentir d'una manera o d'una altra. En Quim afegeix que quan acaba de fer un concert se sent cansat, això significa que ha fet un bon treball perquè s'ha entregat al màxim però, tot i això, és després d'unes hores quan es pot valorar el concert i veure el que ha anat bé o el que s'ha de millorar, així és com explicava Henry que ho feia la seva germana després de cada concert.

Climent Moragues explica a la seva entrevista que els seus compositors preferits són Bach, Mozart, Schubert i Brahms, tot i que també li agrada la música del s.XX

com per exemple Messiaen, igual que a l'escriptora. En aquest aspecte els dos violinistes no coincideixen gaire. Els dos diuen que triar-ne un és molt difícil. El compositor preferit de l'Alba és Bach perquè mai deixes d'aprendre amb les seves obres i el seu llenguatge mai cansa i també li agrada Schubert, pels seus lieds, i més contemporani li agrada Prokófiev. En canvi, Térmens diu que no té un compositor ni una època preferida, li agrada i valora que la música expressi alguna cosa.

Per tant, la importància dels concerts és la relació que es crea amb el públic i la satisfacció que cada músic s'emporta, que depèn molt del seu estat d'ànim.

6.6 Els personatges i la vinculació amb la música

Al llarg dels altres apartats he anat comentant cada obra segons el tema que tractava i la relació amb cada personatge. Però ara ens centrem en cada personatge, les seves característiques i les seves aparicions en cada obra.

Els dos personatges més coneguts són Climent i Virgili ja que tots dos són protagonistes d'una història. El primer d' "*Artemísia*" i el segon d' "*Indagacions sobre Virgili*" a més a més de ser els protagonistes de "*Viola d'Amore*" juntament amb Gerda, la dona de Virgili, que també els acompanya a les tres històries. Tots tres reapareixen a "*El violí d'Auschwitz*" com a personatges secundaris. Zerlina, la filla de Gerda i Virgili, apareix a les obres on apareixen els seus pares, tret d' "*El violí d'Auschwitz*", però com un personatge molt més secundari. A "*Indagacions sobre Virgili*" és el motiu de l'absència de Virgili als escenaris però no diu res en cap moment.

Climent és un violinista català nascut a la casa de Les Closes on viu amb el seu germà Jordi Moragues. Però normalment no és mai a casa perquè sempre està viatjant. L'escriptora el presenta com un home que li encanta la seva professió, gaudeix tocant i també li agrada parlar, fer-se conèixer i per això sovint s'enamora o té amigues pels diferents llocs on ha viatjat. És amic dels components del seu grup, Virgili i Gerda, i passen molt de temps junts quan han de fer concerts.

Virgili és romanès, de família humil que va créixer a París perquè va aconseguir

una beca del Conservatori per anar-hi a estudiar piano. Va casar-se amb Gerda quan ella era molt jove perquè se'n va enamorar de seguida. S'havien conegut al Festival Casals, a Prades. És un home senzill, que s'estima molt la seva dona i la seva filla, les protegeix molt. Igual que Climent, viu per la música i tot el dia està envoltat d'un clima musical. Aquests dos personatges es van coneixent al llarg de les obres on apareixen, en canvi, la Gerda, la coneixem a "*Viola d'Amore*" i després no apareix com a personatge principal important a cap altra novel·la tret d'"*Indagacions sobre Virgili*". A les altres obres només acompanya els seus companys de grup. És una dona que sembla orgullosa i esquerpa però no és res d'això, la característica que la fa diferent, és que necessita més llibertat i "espai" que la resta de persones que l'envolten.

Altres personatges que apareixen repetits en altres obres són: Herny Nielsen, germà de Gerda, que manté una llarga conversa amb el narrador de "*Viola d'Amore*". És un gran protector i cuidador de la seva germana Gerda i la seva neboda Zerlina, les estima moltíssim perquè la Gerda li va fer de mare quan la seva se'ls va morir. No li té gaire afecte, a Virgili, perquè se li va emportar la germana de molt jove i això va fer que es distanciessin una mica però la família Stancu sempre l'ha cuidat molt. Aquest personatge reapareix a "*Indagacions sobre Virgili*" com a exrepresentant del Trio Izvorul com si s'hagués desentès de la seva família. L'Electra és una protagonista d'"*Artemísia*", Climent se n'enamora durant unes vacances on coneixen i passen junts a Grècia, a més a més és citada en una frase de "*El violí d'Auschwitz*" quan el violinista diu que l'enyora. L'Enriqueta, germana de la Maria Àngels, surt citada en dues obres, "*Fanny H.*" i "*Pentagrames*".

Però també hi ha personatges que no repeteix en més d'una obra i aquests són: Màrius Teixidor, narrador de "*Viola d'Amore*"; Artemísia i Laura pintores protagonistes d'"*Artemísia*"; Daniel, el luthier, Bronislaw, el violinista i Sauckel, el comandant, apareixen només a "*El violí d'Auschwitz*"; la Laura que apareix a "*Pentagrames*" sembla que no té relació amb la Laura d'"*Artemísia*" i finalment l'Àngels que apareix com a narradora de "*Pentagrames*" i com a personatge secundari de "*Viola d'Amore*" podria representar la mateixa escriptora.

Finalment, hi ha un seguit de personatges secundaris que només apareixen en una obra i alguns són més importants que altres, per ordre d'aparició són: Sophie, Chantal, Jordi Moragues, Sandrino, Mossèn Ramon, Frau Musika, Uwe, Aventin, Maria Dolors, Regina, Freund, Eva, Rudi, Rascher, Sandrino, Terence i Natalie.

A part dels comandants del llibre *“El violí d'Auschwitz”* la resta de personatges siguin principals o secundaris sempre tenen alguna relació amb la música o amb els músics. Per posar un exemple, la Chantal és un personatge secundari de *“Viola d'Amore”* i és la persona que deixa allotjar els músics a casa seva durant l'estada a Montpeller. O bé Terence, és un personatge secundari de *“Pentagrames”* que al principi de la història era un passatger del tren, estudiant de música, i al final, acaba sent el marit de la Laura, l'estudiant de cant.

Per tant, cada història té uns personatges concrets que existeixen independentment de les altres històries, però quan he estudiat cada obra m'he adonat que un personatge l'arribes a conèixer quan has llegit tota l'obra d'Anglada.

6.7 Llocs vinculats amb la música

L'últim aspecte a comentar sobre el corpus literari és el lloc on l'autora situa les accions. Tal com fa amb els personatges, també hi ha un seguit de llocs que repeteix en més d'una novel·la i molts d'ells tenen relació amb la música ja que són llocs on es fan concerts, llocs on viatgen els músics o llocs on viuen els músics.

El lloc més important i més reiterat és Vilabertran, el Monestir del poble. Anglada hi situa molts concerts i, a més a més, moltes vegades els inclou en el Festival de Música de l'Abadia, les Schubertiades, festivals dedicats a Schubert. És el cas del concert interpretat pel Trio Izvorul que s'explica a la primera part de *“Viola d'Amore”*, el concert de l Musici de *“Concert inacabat”* o el concert que fa Virgili a *“Indagacions sobre Virgili”*. Com comentava l'Enriqueta i també Foguet, la Maria Àngels assistia a molts concerts perquè una de les seves grans aficions era escoltar música.

Un altre lloc citat en dues obres és Ais de Provença on els Stancu tenen una casa per viure alguna temporada i on es celebra un festival com explica a *“Indagacions sobre Virgili”*. Barcelona surt citada en dues obres, *“Fanny H.”* i *“Pentagrames”*, aquesta ciutat també formava part de la vida d'Anglada ja que hi anava per veure concerts o per anar a reunions etc. A *“Pentagrames”* representa que és la ciutat on viatja amb tren i s'hi troba la Laura, l'estudiant de cant.

Tot i aquestes repeticions, hi ha moltes ciutats que només apareixen en una obra però que continuen tenint relació amb la música. Per ordre d'aparició són: Itàlia, on viatja Climent Moragues per anar a veure el luthier Domenico Fantin i per investigar sobre la partitura de Mozart; Dinamarca i Vilanova i la Geltrú on viatja per trobar la peça inèdita; Montpeller, on el Trio Izvorul hi ha de fer un concert; Mitilene, Kleio, Mantamando, Thermi, Pireu i Sycamaia que són pobles de Grècia que visita el violinista durant la seva estada a la Vil·la Artemísia i en alguns veu alguna actuació musical d'instruments típics grecs, segurament són llocs que l'autora també havia visitat ja que havia viatjat diverses vegades a aquest país; Auschwitz (el Camp dels Tres Rius) que és on tanquen Daniel i Bronislaw durant la invasió nazi; Cracòvia és on comença la història on fan un concert i és on viu exiliada la filla de Daniel durant la guerra; Varsòvia lloc on el Trio Izvorul ha d'acabar una gira; Amsterdam i París, ciutats on viuen Gerda i Virgili i Climent; Suècia país on se'n va a viure Bronislaw després de sortir del camp de concentració i on viu la resta de la seva vida; Berlín és on comença la història de *“Fanny H.”* i on troben les partitures que més tard arribaran en mans de la narradora; Vic és on viu la narradora, ciutat natal de Maria Àngels Anglada; Barcelona és on la narradora es desplaça amb la intenció de descobrir de qui és la partitura que li han regalat; Leipzig, Londres, Milà, Venècia, Florència i Roma són les ciutats on el marit de Fanny feia exposicions i s'hi havien hagut de traslladar per passar-hi algunes temporades i ella ho havia aprofitat per escriure composicions; Bucarest és la ciutat on viu Virgili i on el retenen perquè no expliqui fora del país la situació en què viuen; el Palau de la Música Catalana, on havia actuat Virgili; Nova York, ciutat on Virgili havia anat a fer de professor a l'escola Julliard School i, per últim, Enschede, lloc on viu Henry, el germà de Gerda i on té

una botiga especialitzada en instruments antics.

Són alguns exemples de molts dels llocs que cita per explicar alguna anècdota o fer-hi algun esment, habitualment relacionats amb la música.

7. CONCLUSIONS

Arribats en aquest apartat, hem de valorar els objectius comentats en un principi i els objectius assolits finalment.

En aquest treball, volia comprovar com a través de la literatura es pot tractar la música i, concretament, com i perquè un escriptor parla de la música.

Un cop plantejat el treball tenia tres objectius: veure el tractament musical en l'obra de Maria Àngels Anglada, com a principal, la relació entre els personatges de les obres i les entrevistes i, finalment, la valoració dels temes musicals tractats als llibres. Crec que tots tres han quedat complerts i els he assolit bé.

Podríem dir que a partir dels dos primers objectius he aconseguit assolir el tercer, ja que gràcies als buidats i a les entrevistes he completat la valoració, que ha estat dividida en set apartats: la valoració general, l'evolució del tractament de la música al llarg de les obres, els compositors, els instruments musicals (agrupacions instrumentals i construcció dels instruments, els luthiers), els músics (formació, tècnica, estudi i feina), els personatges, sobretot els més vinculats amb la música, i per últim, els llocs i indrets vinculats amb la música.

Amb tots aquests punts, podem arribar a la conclusió que Anglada era una gran amant de la música. Li agradava anar a concerts, escoltar molta música, tenia predileccions a l'hora d'escollir compositors, tenia un afecte especial pel violí i tocava el piano. Tot això es nota en les seves obres literàries ja que sabia col·locar la música a qualsevol situació i moment, descrivint-la amb una gran precisió i adequació. Podria parlar d'un conflicte social, d'un viatge amb tren, d'una passejada o d'un robatori i, sempre, relacionar-ho amb la música.

Amb tot això, crec que els meus objectius han quedat ben assolits. Al començament no tenia clar quina seria la direcció d'aquest treball. Havia d'aprendre a llegir pensant en entendre i saber explicar el que havia llegit ja que he hagut de buscar informació sobre molts temes diferents. Si des d'un començament els objectius a seguir haguessin estat clars, el treball hauria estat més fluid i ràpid de fer, però no hauria pogut comparar les obres d'Anglada amb

les d'altres escriptors. El fet de llegir molts llibres de la mateixa autora i de la mateixa temàtica, però situats a diferents llocs i que explicaven històries diferents, ha fet que aprenguéssim a veure una obra literària des de molts punts de vista. Les característiques angladianes són especials ja que, normalment, un escriptor no acostuma a repetir els mateixos personatges o els mateixos llocs en varies obres. Fins i tot, en el cas que l'autor ho faci, nosaltres com a lectors no acostumem a llegir-nos moltes obres seguides del mateix autor. Això ha fet que sempre haguéssim d'estar atenta a tots els detalls d'un llibre: les peces musicals nombrades, els llocs visitats, les característiques principals d'un personatge, la possibilitat d'haver-hi personatges reals coneguts per l'escriptora o altres inventats... i aquesta ha estat la part més entretinguda del treball, ja que és el que jo volia aconseguir: veure la música, la meua gran afició, des d'un punt de vista diferent, i aquest ha estat la literatura.

A partir d'aquí, aquest treball es podria anar ampliant, ja que l'obra literària general de Maria Àngels Anglada és molt extensa. Per començar, i com ja hem citat, l'escriptora també va escriure cantates, és a dir, ella va fer la lletra per ser cantada i altres persones la van musicar. D'aquestes obres en podria començar una nova recerca, potser enfocada més cap al camp de la música i apartant la literatura. Es podrien estudiar les lletres, que segueixen una rima, i fer un estudi de les partitures. Veure si estan adreçades a nens, si són d'alt nivell musical... també es podria estudiar els temes que tracten les cantates i veure si tenen relació amb alguns dels temes tractats a les novel·les musicals o si són totalment independents. Un altre gènere literari que Maria Àngels Anglada va treballar extensament és la poesia. En aquest camp es podrien estudiar molts dels seus poemes: els temes que parlen, que podria ser que alguns s'avinguessin amb els de les novel·les, la seva musicalitat, fins i tot, es podria musicar un poema, etc.

Una altra proposta per fer en un treball relacionat amb el de Maria Àngels Anglada, podria ser comparar aquesta escriptora amb algun altre autor contemporani català que tingués una obra extensa de temàtica musical, com podria ser Jaume Cabré. Veure de quins temes tracten els seus llibres, veure si coincideixen en gustos d'instruments, de compositors, d'estils o èpoques...

El fet de tractar dos temes englobats en un, crec que ha fet que aprenguéss coses noves de les dues àrees. Pel que fa la literatura, he après a llegir amb deteniment, fixant-me en petits detalls, en les descripcions, en la manera d'escriure d'un autor i, l'obra de Maria Àngels Anglada, ha fet que se'm despertés un interès per conèixer més d'una obra d'un mateix escriptor. En la música, l'aprenentatge ha estat diferent, ja que estic molt més acostumada a tractar amb aquesta art ja que és la meva principal afició i hi comparteixo moltes hores de la meva vida. Més que interessar-me per la forma i el contingut, que és el que normalment estudio, m'ha agradat conèixer la vida i la professió dels personatges entrevistats, sobretot els que tenen més relació amb la música, tant el luthier com els violinistes, ja que crec que les seves professions no són les habituals però són molt interessants i d'un alt nivell cultural i això m'entusiasma a seguir dedicant part del meu temps a la música.

És per tot aquest aprenentatge que crec que, tot i les moltes hores dedicades, l'esforç per realitzar aquest treball se m'ha fet agradable, interessant i entretingut.

8. BIBLIOGRAFIA

Llibres consultats:

- ANGLADA, Maria Àngels. *Viola d'Amore*. Ripollet del Vallès: Edicions Destino, Col·lecció El Trident, 1983
- ANGLADA, Maria Àngels. *Les Closes*. Barcelona: Edicions Destino i Edicions 62, Col·lecció "Llibres a mà", 1984.
- ANGLADA, Maria Àngels. *Artemísia*. Barcelona: Columna edicions SA, 1989.
- ANGLADA, Maria Àngels. *La daurada parmèlia i altres contes*. Barcelona: Edicions 62, Col·lecció Butxaca, 1999.
- ANGLADA, Maria Àngels. *El violí d'Auschwitz*. Barcelona: Columna edicions SA, 1994.
- ANGLADA, Maria Àngels. *Nits de 1911*. Barcelona: Editorial Empúries SA, 1999
- ANGLADA, Maria Àngels. *Obres completes de Maria Àngels Anglada. Volum primer Narrativa*. Barcelona: Edicions 62 SA, Col·lecció Clàssics Catalans, 2001.
- FOGUET i BOREU, Francesc. *M. Àngels Anglada. Passió per la memòria*. Barcelona: Editorial Pòrtic, Col·lecció: Dones del XX, 2003.

Revistes:

- ARGÜELLES, M. Mercè "*Conversa amb Josep Baucells*", *Revista La Circular*, núm. 146. Setembre de 2009, p.30.
- GUASH, Roser "*La poètica de Maria Àngels Anglada*", *Revista Serra d'Or*, núm. 485. Maig de 2000, p. 36.
- PUJADÓ, Miquel "*La lletra impresa a través de la música. Maria Àngels Anglada: la melodia de la dignitat humana*", *Revista Musical Catalana*, núm. 171. Gener de 1999, p. 8.

Pàgines web:

- www.wikipedia.com
- www3.udg.edu/cmaa_vella/pdf/jordi_pla.pdf
- www.lluisrius.cat/anglada
- www.paucasals.org
- www.aam.co.uk
- www.enciclopedia.cat
- www.caretas.com.pe/1998/1521/culturales/culturales.htm
- www.morassi.com
- www.lucchicremona.com
- www.last.fm.es/music/Salvatore+Accardo
- www.tesisenxarxa.net/
- www.escriptors.com
- www.udg.edu/MAngelsAnglada
- www.musicasa.com
- <http://aam.blogcindario.com>
- www.schubertiadavilabertran.com
- www.webdemusica.org